

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Э Т А

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Прыватнае прадпрыемства «Суродзічы». Выходзіць штотыднёва, у чацвярткі

ISSN 1819-1614

 9 771819 161008

Апазыцыя згуртавалася

дзеля «Эўрапейскага маршу». Маніфэстация прызначаная на Пакроў, 14 кастрычніка.

У НУМАРЫ

Партыю судзяць за сайт

У сераду ў Гаспадарчым судзе Менску пачаўся судовы прайс супраць Аб'яднанай грамадзянскай партыі. Прычына — публікацыя ў Інтэрнэце, якая кранае сына Л. Козіка.
Старонка 3.

Палітоляг Суз达尔цаў дзіўна захварэў

Яго зъмясьціл ў шпіталь расейскага Мінабарона, аднак ян могуць вызначыць дыягназ. **Старонка 3.**

БТ даюць яшчэ больш

Лукашэнка падпісаў указ пра дадатковую фінансавую падтрымку супрацоўнікаў Нацыянальнай дзяржавай тэлерадыёкампаніі.
Старонка 5.

Месяц Беларусі

Літаратурны фэстываль ў Брно ўразіў беларускіх аўтараў. Піша Наталка Бабіна. **Старонка 12.**

Аджара

Курорт, які ёўрапеізуецца ў вас на вачах. Піша Сяргей Харэўскі. **Старонка 16.**

У аўторак прайшла прэс-канфэрэнцыя заяўнікаў «Эўрапейскага маршу». За некалькі гадзін наўзамен прадстаўнікі аргамітету па правядзенні акцыі Віктар Івашкевіч падаў заяўку ў Менгарвыканкам. Заяўнікі просяць

дазволіць правядзенне паэтычнага вечыру 14 кастрычніка (нядзеля) а 14.00. Маршрут наступны: ад Кастрычніцкай плошчы да Нацыянальнай бібліятэкі, дзе павінен прыйсці мітынг.
Старонка 4.

Сыпёка сканчаецца

Незвычайна цёплаю была вясна. Сапраўдная гарачыня стала ўжо ў траўні. А сапраўднае пекла пачалося ў ліпені, калі сынаптыкі паўжартам называлі самым халодным Віцебск, дзе рутнны слупок сягнуў +32 градусаў. Месцамі гарачыня ўздымалася да 40 градусаў. Былі пабітыя рэкорды веснавых, пась-

ля ліпенская, цяпер — жнівеньская.

14 жніўня ў самым падножным абласным цэнтры Беларусі — Віцебску слупок тэрмомэтра падняўся да адзнакі +30,1 градуса. Ранейшы рэкорд, зафіксаваны ў 1939 годзе, складаў 29,5 градуса.

У Менску быў паўтораны рэкорд, зарэгістраваны ў 1939

годзе, — 29,6 градуса цяпла.

Небяспечна стала ўжываніе грыбы, нават улюбёныя лісічкі — у іх ад сыпёкі ўтвараецца шмат таксынаў. Няможна купацца ў шмат якіх вадаёмах, ды есці азёрную рыбу. Рыбы пакутуюць да паразы-

Працяг на старонцы 2.

Нацбанк адмаўляеца ад прывязкі да расейскага рубля

З 2008 г. курс беларускага рубля больш ня будзе прывязаны да расейскага. Гэта рагчэныне ўклопчана ў праект асноўных кірункаў грашова-кредытнай палітыкі на 2008 г.

Нацбанк мае выкарыстоўваць абменны курс беларускага рубля да даляра ЗША ў якасці адзінага прамежкавага манэтарнага арэндара грашовай палітыкі.

Пры гэтым у 2008 г. Нацбанк разылічае ўтрымаць абменны курс рубля да далара ў межах +/- 2,5%. Такі самы калідор прывязкі існаваў у 2007 г.

Важнасць Расеі як стратэгічнага гандлёвага партнёра Беларусі змяншаецца. Гэтым тлумачыцца і адмова ад прывязкі да расейскага рубля.

МБ

PHOTO BY MEDIANET

Сыёка сканчаецца

Працяг са старонкі I.

таў і браку кіслароду. Цяжка й жабам.

Папяленьне заўважна шкодзіць хваёвым, гарадзкім дрэвам жоўкнуць без пары, лістота на іх радзе нас добра калі да сярэдзіны лета.

Сыякота ня дала гэтым годам паласавацца вішнямі ды сьлівамі. У той жа час сялянай цешыць урадлівасцю кукуруза, а таксама проса. Навукоўцы бачаць перспэктывы вырошчвання ў Беларусі сорга. Гарачыня робіцца нормай:

7 з апошніх дзесяці летаў быті сыякотнымі.

Цяжка даецца папяленьне клімату людзям з падвышаным ціскам ды хворым сэрцам. Ім прыходзіцца абмяжоўваць актыўнасць, менш рухацца.

Беларусь не адзіная краіна, што сёлета цярпела ад апалаў. У Вугоршчыне загінула паўтысячы чалавек. Малдова просіць дапамогі праз вялізныя страты ўраджаю.

На варта, аднак, паддавацца апакаліптычным настроем. Такія незвычайна гарачыя сезоны ўжо фіксаваліся ў нашай гісторыі.

Сямён Печанко

Шаноўныя людзі!

«Наша Ніва» шукае распаўсюднікаў для продажу газэты на вуліцах і ў электрычках. Справа выгадная і надта патрэбная.

Продаж ажыцьцяўляецца на аснове дамоваў.

Звязтацца праз тэл.:
(017) 284-73-29,
(029) 260-78-32,
(029) 618-54-84.

Мядовы Спас

КАЛЯНДАР

Аляксандар Мікульчык

14 жніўня споўнілася 125 гадоў Аляксандру Мікульчыку — аўтару аднаго з першых беларускіх гімнаў «Адвеку мы спалі».

Адвеку мы спалі, і нас разбудзілі,
Пазналі, што трэба рабіць,
Што трэба свабоды, зямлі чалавеку,
Што трэ лепшай долі здабыць.

Бо што ж то за марная доля такая —
Для іншых карысці працуй.
Па нашых абшарах чужынец гуляе,
А ты ў родным краі гаруй.

Той Мікульчык быў прасты рабочы: працаваў і грузчыкам, і перапісчыкам, і матросам. Шэсць месяці ён адбыў у зньявленыні ў час рэвалюцыі 1905—06 г., Жыўучы ў Пецярбургу, Кіеве, друкаваўся ў «Нашай Ніве», іншых газэтах.

Сыяды Мікульчыка губляюща пасыля 1918-га. Песня ж стала народнай. Яе аўтарства так і пазначалася. Пазней яна прыпісвалася таксама Уладзіславу Галубку. Гарманізаваў жа яе кампазытар Мікола Равенскі. Імя А.Мікульчыка вярнуў зь нябыту гісторык Аляксей Каўка.

Купала Ў КОЖНЫ ДОМ

Выйшаў першы плакат з сэрыі «Нацыянальныя героі Беларусі». Каб набыць, пытайтесь праз тэл. (029) 505-39-11 або праз e-mail: plakat@biz.by

Янка Купала (1852-1942)

Партыю судзяць за сайт

У сераду ў Гаспадарчым судзе Менску пачаўся судовы працэс на пазоў юргрупі «Аргумент» да Аб'яднанай грамадзянскай партыі (АГП). Прычына — публікацыя ў інтэрнэце.

30 ліпеня Гаспадарчы суд прыняў пазоў ААТ «Юрыдычная група «Аргумент» пра абарону дзелавой рэпутацыі. Прыйшынай звароту ў суд зьяўляеца артыкул «Сям'я» робіць бізнес. Пад надзейным дахам дзяржавы». На думку пазоўніка артыкул наносіць шкоду дзелавой рэпутацыі таварыства і яго заснавальніка Андрэя Леанідавіча Козіка, сына старшыні ФПБ. Прэтэнзіі выказваюцца да наступнай фразы: «Сын галоўнага лукашэнкаўскага прафсаюзьніка Леаніда Козіка стварыў юрыдычную фірму «Аргумент», якая лабіруе

інтарэсы замежных прадпрыемстваў і буйнага прыватнага бізнесу ў дзяржструктурах. Фактычна выходитць, што Андрэй Козік разносіць па высокіх кабінатах гроши за той ці іншы подпіс».

Артыкул быў надрукаваны на сایце www.usrb.org, які фактычна адпостройвае пазыцыю АГП. «Аргумент» настойвае на тым, каб гэта інфармацыя была знята із сайце і ў штотыднёвіку «Белорусы и рынок», які яна мае ніякага дачынення да публікацыі.

АГП у сваю чаргу цалкам адхіляе пазоў, як накіраваны

Андрэй Козік.

не да таго адказчыка, бо партыя не зьяўляеца ўладальніцай сайту www.usrb.org. У АГП гавораць, што гэта не партыйны сайт, а рэурс прыхільнікаў партыі і хостынг на яго належыць ня ім.

15 жніўня ў Гаспадарчы

суд не зявіўся прадстаўнікі пазоўніка, яны просяць перанесьці разгляд справы на 28 жніўня, бо цяпер знаходзяцца ў камандзіроўцы. Суддзя Нэлі Арлоўская палічыла гэтую прычыну непаважнай.

Таксама суддзя папрасіла адказчыка прадставіць запіску з інфармацыяй аб тым, хто регіструе даменныя адресы ў беларускім інтэрнэце і хто выдае ліцензіі. Відаць, па ўсім суд скончыцца ня скора.

За артыкул у інтэрнэце ў 2001 г. судзілі гарадзенскіх журналістаў Міколу Маркевіча і Паўла Мажэйку. За кратамі за публікацыю на тым жа сایце www.usrb.org знаходзіцца палітык Андрэй Клімаў, суд над якім яшчэ не пачынаўся. Аднак яшчэ ніколі не было пазоваў да ўладальнікаў тых ці іншых сайтаў. Таму гэты судовы працэс стаў беспрэцедэнтным.

Зыміцер Панкавец

Палітоляг Андрэй Суздалъцаў дзіўна захварэў

Яго зъмясьцілі ў шпіталь расейскага Мінабароны, аднак ня могуць вызначыць дыягназ.

5 жніўня расейскі беларусазнаўца Андрэй Суздалъцаў на сваім сایце www.politoboz.com зрабіў наступны допіс: «Паважаныя сябры, калегі, наведвальнікі сайту. Цяжкая хвароба вырывае мяне, я спадзяюся, што толькі на найкі час, з Вашых шэррагаў. Колькі дзён ці тыдняў зойме гэтая баражба — невядома... Асаблівае прывітанье маім недругам і ворагам. Для іх гэта добрая навіна...»

Зъявілася вэрсія, што палітоляг мог быць атручаны. Каб зъняць узыніклья пытаныні, мы вырашылі патэлефанаваць непасрэдна Андрэю Суздалъцаў у Москву.

Палітоляг відавочна ўзрадаваўся званку зь Менску, бо, паводле ягоных словаў, зь Беларусі даўно ўжо ніхто не тэлефанаваў. Сп. Суздалъцаў пацвердзіў, што ягоны стан на самрэч цяжкі, але больш нічога сказаць ня можа, бо пакуль дыягназ не паставілі самі дактары.

«Ужо тыдзень знаходжуся ў адным са шпіталёў Міністэрства абароны Ра-

сейскай Фэдэрацыі. Тут добрыя дактары і ўзровень мэдыцыны, аднак нават яны ня могуць зразумець, што са мной такое адбываецца. Па маім пытаныні прайшло ўжо два кансыльёмы — выніку ніякага. З прычыны таго што ніяма дыягназу, немагчыма пачаць і курс лячэння. Аналізы вельмі кепскія. Нават ня ведаю, на

які тэрмін выпаў з грамадзкага жыцця і працы праз гэту хваробу. Што тычыць чутак пра тое, што мяне маглі атруціць, то я іх катэгарычна хачу аспрэчыць. Вакол маій асобы заўсёды хадзіла вельмі шмат чутак і легенд — гэта адна з іх», — сказаў Суздалъцаў.

Зыміцер Панкавец

Андрэй Суздалъцаў

нар. у Ресеі, з 1993 жыў у Менску. У сакавіку 2006 быў пазбаўлены віду на жыццярства і дэпартаваны ў Расею. Яму на пяць гадоў забаронены ўезд на тэрыторыю Беларусі, бо ўйліе сабой «пагрозу нацыянальной бяспечы Беларусі». У Менску засталася жонка Суздалъцаў, а таксама двое дзяцей.

А. Суздалъцаў зацята крытыкуе беларускія ўлады з пазиціі расейскіх інтарэсаў.

Андрэй Суздалъцаў у цягніку «Менск—Москва».

Апазыцыя згуртавалася дзеля «Эўрапейскага маршу»

Маніфэстацыя прызначаная на Пакроў, 14 кастрычніка.

У аўторак ва ўправе Партыі БНФ прайшла прэс-канфэрэнцыя заяўнікаў «Эўрапейскага маршу». За некалькі гадзін прад гэтым старшыня аргамітэту па правядзенні акцыі Віктар Іванкевіч падаў заяўку ў Менгарвыканкам. Заяўнікі просілі дазволіць правядзенне «Эўрапейскага маршу» 14 кастрычніка (нядзеля) у 14.00. Маршрут шэсцьця наступны: ад Кастрычніцкай плошчы да Нацыянальнай бібліятэкі, дзе павінен прыйсці мітынг.

«Сталасць улады будзе вымярацца

гатоўнасцю да кампрамісу», — адзначыў каардынатор «Хартыі' 97» Станіслаў Яго падтрымаў лідэр АГП Анатоль Лябедзька:

«Мы мусім мець добрыя адносіны не толькі з Расеяй, але з Захадам. Праўда, дзеля гэтага патрэбны канкрэтныя дзеяніні, бо нельга ціснуць адну руку, калі другая трymае ключы ад вязніцай, дзе сядзіць Казулін і Дашкевіч».

Аляксандар Мілінкевіч назваў «Эўрапейскі марш» «акцыяй са знакам якасці». «Ен будзе сымбалізаваць вяр-

тальніне Беларусі ў Эўропу. Перад намі стаіць пытаныне цывілізацыйнага выбару: ці мы будзем будаваць новую Бізантыйскую імперыю, ці ўклочымся ў эўрапейскія інтэграцыйныя працэсы». І ён дадаў: «Зарана гаварыць пра съмерць аб'яднанай апазыцыі, калі мы ў стане праводзіць такія акцыі разам».

Маніфэстацыя пройдзе ў дзень, калі вернікі святкуюць Пакроў. Гэта дзень малітваў да Маці Божай, просьбаў аб нябесным заступніцтве.

Сацыял-дэмакрат Мікола Статкевіч кажа, што «Эўрапейскі марш» у нейкай ступені стане адказам на агрэсіўную палітыку, якую апошнім часам вядзе супраць Беларусі Расея.

«Балянс між Захадам і Усходам ужо немагчымы, мы прапусцілі гэты момант. Любы паварот Беларусі ў бок Эўропы Расея палічыць варожым для сябе. Тому цяпер выбар вельмі просты: Эўропа ці Азія», — сказаў Статкевіч.

Аргамітэт стварыў перамоўную групу ў складзе старэйшынаў — Марыніча, Багданкевіча, Хадыкі, — якія будуть хадзіць па дзяржаўных установах і пераконваць даць дазвол.

Амаль усе заяўнікі адзначалі, што адной з галоўных тэмаў «Эўрапейскага маршу» стане пытаныне ўядзенія шэнгенскіх візаў краінамі, што мяжуюць з Беларусью, а таксама іх кошту. «Мы будзем весці перамовы пра гэта ў розных эўрапейскіх структурах. Для нас важна, каб як мага болей людзей бачыла заходнія жыццё», — кажа А.Мілінкевіч.

Правядзеніне ж «Сацыяльнага маршу», заплянаванага на канец верасня, адкладваецца. Магчыма, на 11 лістапада.

Зыміцер Панкавец

РУКОВОДІТЕЛЬ

СЪЦІСЛА

Левыя бяз права

Саюзу левых партый адмовілі ў рэгістрацыі. Мін'юст спаслаўся на частку 3 арт. 17 Закону аб палітычных партыйях. Матывуючыя рашэніне пра адмову ў рэгістрацыі, міністэрства спасылаецца на фармальныя недакладнасці. Прывкладам: «Калі ў выпісцы з пратаколу пры адлюстрраваны складу прысутных размешчана слова «Прысутнічае»... то ў самім пратаколе — слова «Прысутнічаюць».

Налёт амону на пікнік

11 жніўня незарэгістраваны рух «За Свободу!» ладзіў пад Заслаўем пікнік. Прысутнічала калія трохсот чалавек. Мерапрыемства пачалося сіпяваннем гімну «Магутны Божа», потым былі круглыя сталы, спартовыя мерапрыемствы, увечары — канцэрт з удзелам бардаў і рокераў. Пад заслону зывіўся аўтобус з амонам. Міліцыя затрымала машыну з гукаўзмацнільнай апаратурай, у кіроўцы забраўлі правы. Астатнім

удзельнікам перапракодаваў не чынілі. Мілінкевіч ацаніў сход як удалы: «І спорт, і музыка, і арганізацыйны сход руху мы яшчэ раз правялі».

Маладафронтавец вярнуўся ў Беларусь

Аляксей Янушэўскі пакінуў краіну напрэдадні суду над «Маладым фронтам» сёлета ў траўні. Уесь гэты час ён жыў у Празе ў бацькі. Хлопец абяцаў, што ў выпадку, калі суд скончыцца штрафам ці ўмоўным пакараннем, ён верненца на

радзіму. У выніку суду Янушэўскі атрымаў 30 базавых величынь штрафу.

ЗП; СМ

«Панарама» выкрыла чарговую змову

У нядзелю, 12 жніўня, Першы нацыянальны канал у перадачы «Панарама тыдня» адзначыўся новым выкryвальніцкім фільмам — «Сесціўная вайна». Аўтар рэпартажу, Юры Пракопаў, распавядае пра тое, што адразу пасля правалу «менскага майдану» ў 2006 годзе «пад дахам Дзярждэпартамэнту ЗША і спэцслужбай» началі выпрацо-

ваць новыя мэтады барацьбы з беларускай уладай.

У гэтую вайну ўключаныя дзясяткі недзяржаўных арганізацый, розныя рухі, фонды, праваабаронцы, СМІ, моладзевыя, жаночыя, рэлігійныя, прафсаўзы арганізацыі. Усе разам яны ўтвараюць агульную сетку, якая пакрывае краіну. За мэту яны маюць «са-

цыяльныя выхуки з мноствам ачагаў узгараньня». Гэта і мусіць прывесці да рэвалюцыйнай сітуацыі ў Беларусі.

Пракопаў кажа, што сесціўная вайна супраць Беларусі вядзеца пры падтрымцы суседніх дзяржаў. У гэты час у кадрах пачынаюць з'яўляцца съяця Польшчы і герб Літвы. «Дзясяткі фондаў укладва-

юць у сесціўную вайну мільёны даляраў», — рэзюмуе БТ.

Аднак Беларусь ня ёсьць канчатковай мэтай для амэрыканцаў, іх погляды націраваны на Ўсход, на Рэсей. Менавіта ў рамках «сесціўнай вайны» ў Рэсей прыйшлі нядаунія «Маршы нязгодных», мяркую Пракопаў.

ЗП

БТ даюць яшчэ больш грошай

Аляксандар Лукашэнка падпісаў указ пра дадатковую фінансавую падтрымку супрацоўнікам Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі. Згодна з падпісаным дакумэнтам, бюджетная частка заробкаў працаўнікоў кампаніі ўвадначасце павышаецца на 40%.

Указ №384 ад 9 жніўня 2007 г. быў падпісаны кіраўніком дзяржаўы «ў мэтах далейшага ўдасканальвання ўмоў ажыццяўлення дзейнасці ў галіне тэлерадыёвяшчання й узмацнення дзяржаўнай падтрымкі працаўнікоў НДТРК». Гэтым дакумэнтам уносяцца істотныя змены ва Указ прэзыдэнта № 125 ад 1997 г. «Пра выплаты стымуляцыйнага характару працаўнікам НДТРК».

Цяпер старшыні тэлерадыёкампаніі даеща права накіруваць бюджетныя сродкі як на ўсталяванье стымуляцыйных надбавак, так і на прэміяванье супрацоўнікаў. Як сказана ва ўказе, на ўсталяванье надбавак стымуляцыйнага характару старшыня НДТРК можа накіроўваць да 20% ад памеру плянавага фонду заработной

Галоўны ідэолаг краіны Алег Prajaskouski ганаруе прэміяй «Тэлевяршыня» кіраўніка АНТ Ягора Хрусталёва.

платы і столькі сама — на прэміяванье.

Такім чынам, доля бюджету НДТРК адразу можа пацяжэць (і, хутчэй за ўсё, найбліжэйшым часам пацяжэ) адразу на 40%.

Варта таксама адзначыць, што ўсяго два тыдні таму ўрад выдаў пасстанову пра ўзмацненне фінансавай падтрымкі Нацыянальнай дзяр-

жаўнай тэлерадыёкампаніі, ЗАТ «Другі нацыянальны канал» і ЗАТ «Сталічнае тэлебачанье». Згодна з рашэннем ураду, для кампаніі быў усталяваны павышаны каэфіцыент (2,2) гранічнага нарматыву тарыфнай стаўкі першага разраду, што азначае дазвол на павышэнне больш як удвая службовых акладаў усіх супрацоўнікаў. Цяпер ад памеру гэтых падвойных акладаў НДТРК зможа фармаваць памер стымуляцыйных надбавак і прэміяльных. Калі падлічыць, выходзіць, што зарплата асобных супрацоўнікаў Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі можа вырасці на 4 разы.

Паводле
«Ежедневника»

Тэндер на абсталяванье «Белсату»

9 жніўня аб'яўлены тэндер на закупку абсталяванья для спадарожнікавага тэлеканала «TV Беларусь» («Белсат»). Заяўкі на ўдзел у тэндэры можна падаваць на працягу 46 дзён, затым будзе праведзены кон-

курсны адбор пастаўшчыка. Мяркуюцца, што ў Беларусі на канал будуть працеваць больш за 30 журналістаў, у Варшаве — яшчэ 42. Запуск канала заплянаваны на канец года.

Студэнтаў ЭГУ выклікаюць у КДБ

Спачатку ў КДБ выклікалі студэнтаў-каліноўцаў. Цяпер цягаюць і студэнтаў Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту (Вільня). З розных кантоў краіны надыходзяць весткі пра гэта.

«Мяне запрасілі ў КДБ на размову. Я адмовіўся — яны прышлі ўтрох, нахамілі мне і маци й позму ўсё ж такі ўручылі. Размову са мною вядзе Н., маёр КДБ, у якога заўсёды чамусыці трасуцца руکі. Падчас размовы мае дурацкую звычку прымружвацца, ад чаго складаецца ўражанье, што гэтак па-калгаснаму сцябецца. Размовы адбываюцца на Камсамольскай, 28, Бюро пратапсікі КДБ, — піша на сваім блогу нехта пад псевданімам paul_broom. — Як выявілася, маёр Носаў звышнекампетэнтны кадэбашнік. Не захацеў даваць свой службовы нумар тэлефону падчас урuchэн-

ня позмы, хаты ён быў надрукаваны ў позьве; хадзіў некуды кансультавацца, ці маю я права забраць сваю позму па канцы размовы, прычым ня проста забраць, а каб там адзначылі, колькі часу я там прарабіў. На мой аргумент, што забраць позму я могу, яна ж мая, Носаў адказаў, што яна не мая, і сышоў хвілін на 15 кансультавацца.

На пытаньніе, чаму мяне выклікалі, ён адказаў: каб я даў тлумачэнні свайго знаходжанья ў Літве.

Далей: як даведаўся пра ЭГУ? Як паступіў? Хто дэкан? Хто кіруе праграмай? Дзе жывем? З кім жыву? Ці чуў я ад выкладчыку ЭГУ антыбеларускія выказванні й заклікі да звязрэжэння канстытуцыйнага ладу ў Беларусі? Як атрымліваю стылізацию? Ці прасілі Вас правозіць носьбіты інфармацыі праз мяжу? Ці былі ўчыненныя супраць мяне кампрадзеянні?

Што такое кампрадзеянні (кампрамэтуючыя дзеянні), я ня ведаю. Ці лічыць размову з прадавачкай у краме пра вучобу? Вядома ж, я вазіў дыскі праз мяжу.

Выпісаў Носаў Уладзімер Анатольевіч мне другую позму на панядзелак. Сказаў, каб падумаў два дні і ўсё ж такі пагадзіўся на «канструктыўны дыялог», ад якога я адмаўляюся.

Позва — гэта звычайны тэкст, надрукаваны на аркушы паперы А4, унізе якога ты распісваесься. Яна рвешца на дзве часткі, і сама позва мае застацца ў цябе (верхняя частка), а карэнчык позмы застаецца ў кадэбашніка (ніжняя частка), як пацверджанье того, што ты яе атрымаў. У нашай сітуацыі з Носавым сталася наадварот. Сабе ён пакінуў на мяне выпісаную позму (в.ч.), а мне аддаў якраз гэты карэнчык (н.ч.).

СЪЦІСЛА

Кожны трэці першакурснік у БДУ — мянчук

Самы высокі конкурс сёлета ў БДУ быў на спэцыяльнасць «дизайн». Ён склаў 14,8 чалавекі на месца. Высокім застасенцам конкурса на «міжнародныя адносіны» — 10,2, «міжнароднае права» — 10. Усяго сёлета ў галоўную ВНУ краіны зацічана амаль 6 тысяч студэнтаў, з якіх на дзённую бюджетную форму навучанья — 1869, на дзённую платную — 2452, на завочную бюджетную — 345, на завочную платную — 1093, замежнікаў — 201. 68% з іх — кітайцы. Менчукоў сярод першакурснікаў 36%.

Цяжкая спадчына Сталіна

Менскі гарадзкі суд пастанавіў не заводзіць справы супраць Вышэйшай атэстацийнай

камісіі паводле скаргі гісторыка Ірыны Кашталян. Спадарыня Кашталян лічыць, што ВАК не зацвердзіў яе кандыдацкую дысэртацыю, прысьвечаную пэрыяду рэпрэсій, з палітычных прычынаў. Скарту I. Кашталян у Менскім гарадзкім судзе разглядалі меней за 10 хвілін.

Каб іншыя баяліся

9 жніўня Гаспадарчы суд Гомельскай вобласці прызнаў арганізатораў канцэрту беларускамоўных бардаў вінаватымі ў ажыццяўленні незаконнай прадпрымальніцкай дзеянасці. Ларысе Шчыракавай і Зымітру Жалезнічэнку неабходна выплаціць штраф 10 базавых величынь (310 тысяч рублёў). Такая цэна арганізацыі адзінага за доўгі час у

горадзе беларускамоўнага канцэрту.

МБ

Рэдактара «Сов.Белоруссии» ўзнагародзілі ордэнам Скарыны

Указ аб узнагародзе А.Лукашэнка падпісаў 9 жніўня.

БелТА

Адстаўны палкоўнік хоча ўсталяваць помнік Купалу

Палкоўнік у адстаўцы Антон Сабалеўскі, які жыве ў Маскве, яшчэ ў 2004 годзе за ўласныя грошы набыў і перадаў у Глыбоцкі музэй 70-сантиметровую выяву Купалы. Гэта праца знакамітага скульптара Валяр'яна Янушкевіча. Цяпер ураджэнец Глыбокага прапанаваў раённым уладам паставіць яе ў выглядзе помніка. «Хутка перарабяўся сюды, — тлумачыць масквіч,

тут радня. Купала добра пасаваў бы ў Глыбокім». В.Янушкевіч даў згоду на распрацоўку праекту помніка. Ёсьць папярэдняя згода некаторых банкаў на фінансаванье гэтага праекту.

Галіна Баравая,
BulletinOnline.org

Рэпартёр газеты «Беларусы и рынок» Генадзь Барбарыч уганараваны прэміяй імя Завадзкага «За журналісцкую мужнасць і прафэсіяналізм». Разам зь ім адзначаны Анатоль Гатоўчыц з Гомеля і Натальля Макушына з Горадні.

Былы галкіпэр аб'явіў сябе ахвярай рэжыму Лукашэнкі

Былы брамнік зборнай Беларусі па футболе Валеры Шанталосаў у мінулую суботу звязрнуўся з адкрытым лістом праз «Комсомольскую правду» в Новосібірске.

Шанталосаў лічыць, што заведзеная супраць яго крымінальная справа па артыкуле 253 КК «Подкуп удзельнікаў прафэсійных спаборніцтваў»

звязана з афіцыйным звязкім з арганізатараў-выкананіццаў Генадзя Туміловіча.

Шанталосаў занепакоены, што ўзынкла пагроза спачатку палітычнай, а пасля

фізычнай расправы над ім. Брамнік расказвае, што на працягу апошніх двух з паловай гадоў яму і ягоныя сям'і неаднаразова тэлефанавалі з пагрозамі. А дачку Шанталосава выгналі з універсytetu за «вальнадумства, выражэнне сваёй пазыцыі і меркаванняў».

Задзялікі на форумах суст-

рэлі заявы Шанталосава з доляй скептыцызму.

Зыміцер Панкавец

Пазняк: Беларусаў пачнуць перасяляць у Расею

Лідэр КХП-БНФ Зянон Пазняк у сваім новым артыкуле перасыцерагае, што Москва мае на мэце новы плян у дачыненні да Беларусі.

«Так званая «пакрокавая тактыка» пущінскай інтэграцыі Беларусі і Расеі часова адкладзена ў бок. Цяпер Москва ўжывае методыку «пакрокавай прыватызацыі» Беларусі, сутнасць якой палягае ў рэсурсным шантажы Лукашэнкі, запалохванині яго і за-

ганяньні ў кут, стварэнні пагрозы ягонай уладзе з мэтай прымусіць расплачвацца за шантаж нацыянальнай маёмы Беларусі, заводамі, фабрыкамі, прадпрыемствамі, нерухомасцю і ўрэшце — зямлём», — піша Пазняк.

Наступным этапам заходу беларускай маёмы ёсць, на думку лідэра КХП-БНФ, будзе перасяленыне беларускага насельніцтва ў Расею для пра-

цы ў расейскай прымысловасці, здабычы, будаўніцтве. Пазняк кажа, што ня трэба да гэтага адносіцца легкадумна, бо «Расея — гэта такая краіна, дзе здольныя ўласніць любыя шызафрэнічныя задумкі».

Пазняк перакананы, што новы плян Москвы быў пра-працаваны на Захадзе, дзе яго ўспрымаюць як належнае. «Мы павінны спыніць маўчаныне пра дзеяныні Захаду, у прыватнасці, Эўразіязу», — перакананы палітык.

Лявон Максюта

СЪЦІСЛА

Збор подпісаў за вуліцу Брыля

Яго пачало Таварыства беларускай мовы. Кіраўніцтва ТБМ ужо звязрталася да старшыні Менгарвыканкаму з адпаведнай прапановай, аднак адказу так і не атрымала. Старшыня ТБМ Алех Трусаў наважаны сабраць ня менш як 10 тысяч подпісаў.

Тэракт на расейскай чыгунцы

Хуткі цягнік Москва-Пецярбург пацярпеў аварыю ў панядзелак вечарам у Наўгародзкай вобласці. Пацярпелі 60

чалавек, больш за 30 былі шпиталізаваныя, ахвяр няма.

Выбухоўка была закладзеная ў 30 мэтрах ад мосту і пазыбегнуць больш сур'ёнага здарэння ўдалося дзякуючы тому, што цягнік ішоў на вялікай хуткасці (каля 190 км/г), і паспеў праскочыць мост і не зваліца ў раку. Паводле папярэдніх высноў спэцыялістаў па выбухах, якія працуюць на месцы здарэння, на чыгуначным палатні адбыўся выбух бомбы, магутнасцю да двух кіляграмаў у трацілавым эквіваленце.

МБ

Іліеску перад судом

Былога презыдента Румыніі вінаваціць у жорсткім разгоне студэнцкай дэмансірацыі 17 гадоў таму. Сыледзтва працягвалася 2 гады. На падставе паказанняў съведкаў і рассакрэчаных урадавых дакументаў праクторы даказалі, што былы прэзыдэнт выдаў загад прывезыць шахцёраў у сталіцу з мэтай «ачышчэння» Універсytетскай плошчы ад дэмантрантаў.

Пратэстуючыя некалькі тыдняў пад універсytетам студэнты і інтэлектуалы дамагаліся адстайкі ўраду, у які ўвайшлі былыя намэнклатурнікі Мікалае Чаўшэску. У сталіцу прыехала 5 тыс. гарнякоў, якія «наводзячы парадак», забілі 7 чалавек, не-

калькі дзясяткаў парапілі й зыншчылі офісы апазыцыйных газет.

Працэс былога прэзыдэнта, які каардынаваў акцыю, пачненца ў сярэдзіне верасьня ў Вышэйшым судзе Румыніі. Іліеску віны не прызнае.

Нафтаперапрацоўка на мяжы стратнасьці

Чысты прыбытак Мазырскага НПЗ скараціўся ў падынаньні зь мінулым годам у 30 разоў.

Нафтаперапрацоўчыя прадпрыемствы, якія яшчэ летасць былі асноўнай кропкай паступлення валюты ў бюджет, перажываюць цяжкія часы. Прыйдзены скараціліся ў дзесяткі разоў. Так, па выніках першага паўгодзідзя чысты прыбытак на Мазырскім НПЗ і наваполацкім «Нафтане» склаў \$3,8 і \$26 млн. Для падынаньня — у мінулым годзе мазырчукі зарабілі \$120 млн. Прадпрыемствы вымушаныя браць дарагія крэдыты на закупку сырэвіны. Пра тэхнічнае пераўбраенне гаворка ён не вядзеца. На НПЗ не выключаюць магчымасці вымушанага продажу прадпрыемстваў пры захаванні сёньняшніх сітуацый, паведамляе газета «Беларусы

и рынак».

Заводы працуюць на поўную магутнасць, але рэнтабельнасць вытворчасці пры гэтым застаецца надзвычай нізкай. Прыйчына хаваецца ў падвышэнні экспартных мытаў на нафту (цяпер складае 223,9 \$/т) і вызваленых мытаў на нафтапрадукты (163,2 і 87,9 \$/т сіверных і цёмных нафтапрадуктаў адпаведна). Падвысілася таксама й стаўка расейскага спэцыяльнага мыта на пастаўку нафты — з 58,6 да 65,6\$/т. Па словах беларускіх чыноўнікаў, дзяржсубсиды ў памеры 90% ад спэцыяльнага мыта на нафту, якую атрымліваюць усе перапрацоўчыя нафты ў Беларусі, ужо недастатковыя для кампенсацыі

страты.

Беларусь чакаюць сюрпризы з пастаўкамі нафты і ў наступным годзе. Гаворка вядзеца пра выкананне ў наступным годзе так званага нафтовага балансу. Сёлета ён складае 21,5 млн. т. Аднак праз тое, што расейскія партнёры палічылі нерэнтабельным пастаўкі нафты па чыгунцы, а такім чынам у Беларусь мусіла патрапіць каля 4 млн. т., выкананне задання робіцца проблематычным. Адзін з прапанаваных спосабаў выйсця зь няпростай сітуацыі дужа не падабаецца Беларускай чыгунцы — скарачэнне тарыфаў на трансфармаванье.

Сямён Печанко

«Мотавела» аддаюць пераапранутым расейцам

Аўстрыйска-расейская фірма «ATEC Holding GmbH» у 2007—11 гадах набудзе акцыі ААТ «Мотавела» на 15,6 млрд. рублёў. Адпаведнае рагшэнне ўтрымліваецца ўказе презыдента №354.

На менскіх прадпрыемствах прэтэндавалі таксама айчынны «Амкадор» і расейская кампанія.

Справай зацікавілася аўст-

рыйская прэса. І высьветліла, што заснавальнік і кіраўнік «ATEC» Аляксандар Мураўёў мае расейскае паходжанне. У Аўстрыі ён атабарыўся некалькі гадоў таму. У Беларусі фірме належыць большая частка акцыяў у «Гуце Ялізава». Да 2009 г. «ATEC» мяркуе збудаваць пад Смалявічамі фабрыку ліставога шкла.

МБ

Рабочыя ММВЗ падчас страйку. Фота з архіву «НН».

СЪЦІСЛА

Намеснік міністра сельскай гаспадаркі абараняе навукоўцаў

Намеснік міністра сельскай гаспадаркі і харчу Васіль Паўлоўскі мяркую, што беларускія гатункі збожжавых маюць патэнцыял амаль удвая большы за сёньняшні, але дзеля яго рэалізацыі трэба жорстка прытрымлівацца тэхналагічных патрабаванняў. Пры гэтым ён высока ацаніў працу айчынных навукова-практычных цэнтраў. Варта адзначыць, што падчас візіту ў Гервяты Аляксандар Лукашэнка

раскрытыковаў беларускіх навукоўцаў.

Калійная соль даражэ
«Беларуская калійная кампанія» мае ўз्यняць кошты на калійныя ўгнасці на 30 даляраў за тону для Паўднёва-Усходняй Азіі. Такім чынам, ад 1 кастрычніка 2007 г. кошт адной тонны складзе 330 даляраў.

Аршанскі піўзавод пойдзе з малатка

Аршанскі піўзаварны завод мае патрапіць на аукцыён. Гэтае пытаньне павінен

разгледзець гаспадарчы суд Віцебскай вобласці 27 жніўня. Прадпрыемства мае крэдыторскую запазычанасць больш за 12 млрд. рублёў без уліку пені, што перавышае яго балансавы кошт. На сёньня завод знаходзіцца ў ахоўным пэрыйядзе, 1 жніўня прызначаныя яго часовы кіраўнік.

Цукровікі шукаюць збыту

Сяляне вырасцілі на мільён тонаў цукровых буракоў больш, чым складае патрэба цукровых заводаў. Цяпер шукаюцца

замежныя пакупнікі на лішак ураджаю. Праект вытворчасці біяпаліва з цукровіку дагэтуль нераспрацаваны.

Малдова на мяжы крызісу

Страты ад сушки перавысілі чацвёртую частку валавога ўнутранага прадукту рэспублікі і складаюць больш за мільярд даляраў. Малдайскія палі нагадваюць пустыні, а вінаграднікі пажоўклі. Улады Кішынёва звярнуліся да міжнароднай супольнасці за харчовай дапамогай.

СП

7 жніўня**Казулін 500 дзён**

7 ліпеня споўнілася 500 дзён, як былы кандыдат на пасаду прэзыдэнта **Аляксандар Казулін** знаходзіцца ў турме. Дацька палітвязня Юлія заявіла пра ціск на бацьку з боку адміністрацыі калёні і кепскі стан яго здароўя.

Не адзін Мірон у Віцебску

Бел-чырвона-белы сцяг быў узянуты ў цэнтры Віцебску на мачце антэны мабільнай сувязі. Праз паўгадзіны яго зънялі пажарнікі. Міліцыя затрымала по-бач з будынкам васеннаццаціга-догавага маладзёна, якога лічыць за легендарнага **Мірона**. Аднак першы сцяг у Лёзна, за які ўзяў на сябе адказнасць Мірон, быў вывешаны больш за 11 гадоў таму.

Двое затрыманыя, чатыром удалося схавацца

Пасля 16-й ў Менску на культурніцкай акцыі, прысьвечанай 490-й гадавіне выдання ў Празе «Псалтыра» Францыска Скарыны, затрыманы шэсць сябраў Моладзі БНФ.

Маладыя людзі ў складалі кветкі да помніка Скарыну ля Нацыянальнай бібліятэкі, а таксама зладзілі пэрформанс. На іх наляцелі два міліцыянты, сталі лавіць.

Пратрымаўшы паўтару гадзіны ў пастарунку, маладых людзей без тлумачэння прычынаў вытусцілі.

Абараняць палітвязняў

Менгарвыканкам адмовіў актывістам руху «За Свабоду» ў правядзены пікету ў падтрымку палітвязняў. Нібыта на месцы плянаваных пікетаў будуць пра-водзіцца працы па падрыхтоўцы да святочных мерапрыемстваў, прысьвеченых 940-годдзю Менску.

8 жніўня**Грышчэні і Азарка**

Баранавіцкі актывіст **Яраслаў Грышчэні** пераведзены са статусу падазронага ў абвінавачаныя. Матэрыялы справы складаюць 143 старонкі, трэх відэадыскі і 76 рэчдоказаў. У Грышчэні ўзялі падпіску пра нявыезд. Справу пераняў новы съеды — **В.Паўлоўскі**. Хлопца абвінавачаюць у дзеянасці ад імя не-зарэгістраванай арганізацыі «Малады фронт».

Азарку будуць судзіць

Маладафрontaўцы **Насьце Азарцы** таксама выстаўлены афіцынае абвінавачанье ў крымінальной справе, распачатай КДБ за ўздел у незарэгістраванай арганізацыі. Съеды ў Менскай абласной пракуратуры паведаміў, што цягам месяца можа адбыцца суд. Будзе ён у Нясвіжы.

Шыдлоўскуму дадалі

Суд Партизанскага раёну Менску прыгаварыў моладзевага актывіста **Аляксея Шыдлоўскага** да 5 сутак адміністрацыйнага арышту па арт. 17.1 КаAP (дробнае хуліганства). «Нахулаганіў» ён нібыта 24 ліпеня. Тым часам А.Шыдлоўскі 25 ліпеня ўжо быў асуджаны на 15 сутак за аналягічнае правапарушэнне, учыненое ім нібыта ў той жа дзень.

Партыі БЭЗ і «Надзея» пад пагрозай ліквідацыі

Вярхоўны суд прызначыў дату разгляду пазову Мін'юсту пра ліквідацыю Беларускай экалагічнай партыі (БЭЗ). Слуханье пачненца 29 жніўня. Партыі закідаюць замалы колькасны склад, адсутнесьць рэгіянальных і гарадзкіх структур, што супярэчыць заканадаўству. Падобныя праблемы паўсталі і перад Беларускай жаночай партыяй «Надзея».

10 жніўня**Севярынцу не далі дазволу**

Моладзевага лідэра **Паўла Севярынца** не выпускаюць за межы Беларусі. У аддзеле па грамадзянстве і міграцыі Першамайскага раёну Віцебску палітыку адмовіліся ставіць штамп, які дазваляе выезд з краіны.

Арышт за сцяг

Раніцай супрацоўнікі міліцыі і службы аховы затрымалі **Ільлю Шылу, Андруся Тычыну і Барыса Пархамчука**. Прывятаючаю стаўся бел-чырвона-белы сцяг, што юнакі трymалі ў руках, вяртаючыся з летніка. Міліцыянты ўжылі ў дачынені да не-паўнолетніх Тычыны і Шылы фізычную сілу. Праз некалькі гадзінай затрыманых вызвалілі без складанья пратаколаў.

13 жніўня**Шчукіну парайлі**

Супрацоўнікі чыгуначнага РУУС Віцебску затрымалі праваабаронцу **Валеру Шчукіну**,

У пікніку руху «За Свабоду» ўдзельнічалі каля трохсот чалавек.

каля ён зьбіраў ахвяраваныні грамадзянаў на выплату маральнай шкоды **Таяне Буевіч**, якая падчас выбарчай кампаніі ў мясцовыя саветы выконвала абавязкі сакратаркі пры старшыні абласной камісіі. За абрэз Т.Буевіч і яшчэ трох чальцоў акурговой камісіі Шчукіну прысудзілі сплаціць валанцёрцы выбарчай камісіі 250 тыс. рублёў. Пэнсіянэр Шчукін вырашыў пайсыці зьбіраць гроши на вуліцу са зваротам да грамадзянаў аб аказанні «65-гадовому пэнсіянеру Валеру Шчукіну фінансавай дапамогі дзеля выплаты 37-гадовай Тацяне Буевіч сродкаў на маральныя траты». Міліцыянты не знайшлі ва ўётцы крамолы і

праз дзьве гадзіны вызвалілі апазыцыянера. Пры гэтым папрасілі не распаўсюджваць звяроты параплі папросту жабраваць.

Клецкая пракуратура

аднавіла крымінальную справу супраць мясцовага актывіста і выдаўца незалежнага бюлетэню Сяргея Панамарова. Яе ўжо адзін раз заводзілі, але пасля спынілі. Прычынай была нататка ў газэце «Бойкі Клецка», якую сп. Панамароў выдае ўласнымі сродкамі. Кіраўнічка Клецкай юрдычнай кансультатыўной татальны Семашкевіч паличыла абразливай інфармацыю ў адным з артыкулаў.

СП

IN MEMORIAM**Галіна Войцік**

У Вільні, на 81-м годзе жыцця, памерла беларуская дзяячка Галіна Войцік. Яна была дачкой Антона Войціка і Зоські Верас. Выкладала нямецкую мову ў Віленскім педынстытуце, працавала на беларускай катэдры пэдуніверсітэту Г.Войцік стварыла нізку «Партрэтай віленчукоў» пра знакамітых беларускіх дзеячоў, у тым ліку і пра свайго мужа Лявона Луцкевіча, якога яна перажыла роўна на 10 гадоў.

pgrigas

Давайце рабіць выгляд

Рэфлексіі Віталія Тараса на тэму, узнятую Янкам Запруднікам у артыкуле «Ўдзячнасць — мастацтва душы» («НН №29）.

Янка Запруднік закрунуў, па-мойму, вельмі актуальную й значную тэму. За што аўтару шчыры дзякую!

Хацеў бы, скарыстаўшыся нагодай, крху гэтую тэму развіць.

Польская тэлевізія «Палёння» паказвае цыкл перадачаў «Дзякую за Салідарнасць». У гэтых перадачах палякі выказваюць падзяку тым, хто дапамагаў іх краіне ў гады камуністычных рэпресій супраць прафсаюзу «Салідарнасць» і яго прыхільнікаў у 1980-я. Дапамагалі тады ня толькі ўрадавыя ды няўрадавыя арганізацыі Захаду, бескарысліва дапамагалі сваімі грамадзянам розных краінаў, людзі розных нацыянальнасцяў.

Дапамога ішла ня столькі на падтрымку апазыцый, колькі канкрэтным сем'ям палякаў, што апынуліся ў турмах ці былі пазбаўленыя праз свае погляды магчымасці зарабляць на хлеб. Больш як чвэрць стагодзьдзя мінула з таго часу, а ўдзячнасць за салідарнасць у сэрцах многіх палякаў жыве.

За апошнія пятнаццаць гадоў палякі нямала зрабіць для беларускай апазыцыі і для ахвяраў рэпресій. Дастатковая ўспомінка хадзі б праграму Каліноўскага. Ды, зразумела, не адны толькі палякі зрабілі шмат добра га беларусам за апошні час — і амэрыканцы, і немцы, і чехі, і латышы, і літоўцы. І ўсю замежную дапамогу пераважная большасць беларускіх апазыцыянераў успрымаюць як НАЛЕЖНАЕ.

Знаходзяцца й такія, што папракаюць замежнікаў за тое, што яны МАЛА дапамагаюць ва ўсталяванні дэмакратыі ў Беларусі.

Наўрад ці падобнае стаўленне можна патлумчыць толькі комплексам беднасці (пра які піша Янка Запруднік). Даволі многія апазыцыйныя дзеячы зайлі добрыя кватэры, машыны, магчымасць ездзіць за мяжу, аплочваць адукцыю сваіх дзеяцей у замежных навучальных установах.

Зразумела, людзі паўсюль ёсьць людзі. І на Захадзе, нават у дабрачынных установах, ёсьць такія, хто кіруеца выключна карыслівымі памкненнямі. Беларусаў можа раздражняць пыха некаторых замежнікаў пры контактах зь імі, іх манера размаўляць нібы паглядаючы на суразмоўшчы зверху.

Трапляюцца й звычайнія авантурысты, прайдзісцвёты, якія, даючы нешта «на падтрымку дэмакратыі культуры», адразу даюць зразумець, што разычваюць на «адкат».

Многім май калегам, думаю, не аднойчы даводзілася сустракацца з прайвамі, так бы мовіць, марсіянствамі з боку замежных гасціц. Гэта калі, нічога ня ведаючы пра рэальнія

Не прадавайся — і ніхто цябе ня купіць.

Умовы жыцця ў Беларусі, пра яе гісторыю і культуру, а таксама актуаліі сёньняшняга дня, госьці пачынаюць адразу павучаць беларусаў, як ім трэба жыць, якім чынам будаваць дэмакратыю, дзе браць гроши і на што іх выдаткоўваць.

Але гэта нічога не мяняе. Прынамсі — ніякім чынам не апраўдвае нас, беларусаў, за няўменьне і яшчэ часыцей нежаданье дзякаваць. У народзе падобны стыль паводзінай называюць ня вельмі літаратурна, але трапна: «Ні нас..., ні дзякую».

Выглядае на тое, што беларусы апошнім часам актыўна пераймаюць досьвед свайго «старэйшага брата» ў дачыненіях з замежнікамі.

Колькі мільёнаў тон гуманітарнай дапамогі атрымалі расейцы ад Захаду ў 90-я гады, колькі мільярдаў крэдытаў ад самых розных установаў і арганізацый, колькі зь іх было незваротна сыпісаны... А ў адказ? Не цішыня, не! Крык і стогн стаіць: як Захад прынізіў Рэсей, як ён хацеў паставіць яе на калені! І гэты пры тым,

што самы лепшы амэрыканец (піндос, як цяпер любяць казаць у Рэсей) ня варты мезенца самага апошняга расейскага чалавека!

Такі стандарт грамадзкіх (калі так іх можна назваць) паводзінай прымушае згадаць і іншы, але вельмі падобны чын дзеяньняў. Апінуўшыся на Захадзе, скарыстаўшыся палітычным прытулкам і атрымаўшы сацыяльную падтрымку цывілізаванай дзяржавы, палітычны эмігрант нярэдка на другі дзень пачынае выкryваць «жахі капитализму» ў бяздушай дзяржаве, якая яго прытуліла. Якая яна, маўляў, недасканалая, гэтая заходняя дэмакратыя, як не адпавядзе высокаму ладу славянскіх душы.

Пасыядоўнікаў такой крытыкі пасыля ўсім вядомага «вэрмонцкага адсельніка», на жаль, хапае ня толькі сярод расейскіх эмігрантаў.

Гэта вяртае нас да тэмы, закрунтай на самым пачатку. Калі ты атрымліваеш нешта ад чалавека (ці дзяржавы, ці ўстановы), загадзя падзраочы, што акт падтрымкі ёсьць крывадушным, замаскаваным пад дабрачыннасць актам падману альбо подкупу — дык ці варта прымата такі дарунак? А калі ты яго прымаеш, дык якая тады розыніца паміж твой, любімым, і тым «нягоднікам», які хоча цябе падмануць? Не прадавайся — і ніхто цябе ня купіць. Попыт заўсёды нараджае прапанову.

Ёсьць і яшчэ адзін немалаважны аспект праблемы, узнятай Янкам Запруднікам. Часам кажуць — усе гэтыя дзякаваныні, усымешкі ў крамах і на вуліцах на Захадзе ёсьць усяго толькі звычайнай ветлівасцю. За якой стаяць, нібыта, фальші і няпчырасць. Калі нават у некаторых выпадках яно так і ёсьць, дык няма нічога кепскага ў тым, каб лішні раз сказаць дзякую, хай сабе мэханічна. Што кепскага ў тым, калі мы зь дзяцінства прызвычайліся есьці відэльцам і выціраць рот сурвэткай?

Давайце мы ўсе зробім выгляд, што мы выхаваныя, што мы ўжо жывём у Эўропе, што мы любім і паважаем саміх сябе, а значыць, і нашых блізкіх. І тады мы ўбачым, як хутка зьменіцца нашас жыццё да лепшага. А гаварыць «дзякую» лёгка і прыемна.

ЛЕВЫМ ВОКАМ

Сухарэнка, не тармазі — у апазыцыю ідзі!

Фэльетон Лёліка Ушкіна.

Ці ня час пачынаць ужо цяпер выбар будучага адзінага кандыдата ад Дэмакратычных сілаў? Мяркую, ім мог бы стаць Сыцяпан Сухарэнка. Па-першае, быць палітычным трансвестытам пасъля асабістай адстаўкі — бонтон сярод наших вэртыкальшчыкаў. Па-другое, Сыцяпан на фоне дэмакратаў праста па-за канкурэнцыяй.

Уявіце сабе наступны кангрэс дэмсілаў, на якім абіраюць новага Мілінкевіча.

Да мікрофона настойліва прэцца Лябедзька: прашу абраць мяне адзіным.

Голас з аўдыторыі: «А што ты зрабіў для рэалізацыі запаветаў Яські з-пад Вільні, Іваноўскага, Сапегі, Гілевіча, Дуніна, Ластоўскага?»

Лябедзька: Ну ты чё — абдаўбаўся, чувак! Я наведаў 345 сэмінарай, сустрэўся з 342 замежнымі дыпляматамі, агульная колькасць нэгатыўных словаў, сказаных пра рэжым у розных выданьнях, складае 234 070 лексічных знакаў!»

«Рэспэкт», — думае тусоўка.

Аднак тут на tryбунае намалёўваецца Сыцяпан і прапануе забойныя аргумэнты за сваю сьціплую асобу.

Дзякуючы дзеянасьці Сыцяпана на пасту кіраўніка канторы, КДБ канчаткова пазбавілася іміджу нейкай саліднай арганізацыі. Слова «КДБ» за кошт буйнай фантазіі СС стала падсвյядома выклікаць нейкую асацыяцыю з прыкольнымі байкамі пра дохлы пацукоў, замініраванымі грузінамі сярэдніх школах, афіцэраў, якіх вэрбуюць за пяць фугасаў «Крышталю». Адным словам, КДБ і сымех цяпер ужо непадзельныя.

Каго абыярэ Кангрэс? Натуральна, грамада падтрымае сп. Сухарэнку, які зрабіў канкрэтную інвэстыцыю ў справу tryпомфу грамадзянскай супольнасці — пахаваў аўтарытэт аднаго з інстытутаў таталітарнай дзяржавы.

**Фанатычны прыхільнік дэмакратыі,
Лёлік Ушкін**

Месяц Беларусі

Фэстываль аўтарскага чытаньня ў Брно ўразіў беларускіх аўтараў іх чэскім чытачамі. Піша Наталка Бабіна.

У ліпені ў чэскім горадзе Брно праходзіў фэстываль аўтарскага чытаньня, ганаровым госьцем якога сёлета была Беларусь. Гэта самы вялікі літаратурны фэстываль у Чэхіі. На працягу месяца кожны вечар у памяшканыні аднаго з самых папулярных у Брно тэатраў «Гуса на провазку» («Гусь на ка-наце») выступалі чэскія і беларускія аўтары з чытаньнем сваіх твораў. На працягу месяца над тэатрам лунаў беларускі нацыянальны сцяг.

Фэстываль існуе ўжо восем гадоў. Мінулы год у якасці ганаровага госьця арганізаторы запрасілі пісьменьнікаў з Бэрліну. Дык вось пасля выступу гледачы гаварылі мне — а мне пашчасціла прыніць удзел у фэстывалі, — што беларускія літаратары сёлета сваімі творамі зрабілі больше ўражаньне, чым нямецкія летася.

А на мяне — як, думаю, і на астатніх беларускіх удзельнікаў — найбольшае ўражаньне зрабілі гледачы — яны ж чытачы. Штовечар на працягу месяца на выступы беларускіх аўтараў у Брно зьбіралася па 20—70 чалавек. Ці была б такай самай «яўка» беларускіх чытачоў у Менску, які большы за Брно разы ў чатыры, на выступы чэскіх аўтараў? А колькі людзей прыходзіла на выступы беларускіх аўтараў у сталіцы Беларусі? У Брно штовечар паслушаць «туземскіх» літаратаў прыходзіла чалавек пад 200...

Сымпатычныя маладыя пары, дзяўчыны студэнцкага выгляду, вядомая журналістка, вядомы тэатральны дзяўчыч, грамадзкі актыўіст — прыхільнік аўтаноміі Маравії, людзі задуменна-філязофскага выгляду сярэдняга веку — такой была аўдыторыя падчас майго выступу. А як выдатна яны слухалі! Час ад часу паглядаючы ў залю, я проста радавалася: вочы, прыкаваны да экрану, на якім сінхронна з чытаньнем ішоў пераклад на чэсскую, цішыня — муха не праляціць незадуважна; было відаць, што людзям сапраўды цікавы гэты тэкст, што іх захапляе гісторыя, якая расказваеца...

Мяркуючы па сардечнай абстаноўцы, па цікавых пытаньнях, па tym, як пасля выступу гледачы падыходзілі

Лявон Вольскі.

Ева Вежнавец.

Ян
Максімюк.

Андрэй
Хадановіч.

Месяц аўтарскага чытаньня

1—31 ліпеня ў горадзе Брно прыйшоў «Месяц аўтарскага чытаньня», найбуйнейшы літаратурны фэст у Чэхіі.

Штодня на сцэне славутага тэатру «Husa na provázku» праходзіла сустрэча з адным беларускім госьцем і адным чэскім. За месяц сваю творчасць прадставілі 30 беларускіх пісьменьнікаў. Сярод іх былі Уладзімер Арлоў, Але́сь Розанаў, Уладзімер Някляеў, Наталка Бабіна, Пятро Васючэнка, Барыс Пятровіч, Андрэй Хадановіч, Альгерд Бахарэвіч. Бralі ўдзел аўтары зь Беласточчыны Надзея Артымовіч, Mіра Лукша, праскія беларусы Макс Шчур, Аляксандар Лукашук, Ян Максімюк. Съпавалі Лявон Вольскі ды Віктар Шалкевіч. Вечарыны трансляваліся ў рэжыме он-лайн. Фэст стаў першай аж такой буйной прэзентацыяй сучаснай беларускай літаратуры ў Эўропе.

за аўтографамі і праста дзеля того, каб падзякаваць, — тое, што яны шукалі, яны ўсё ж такі знайшли.

Мая сяброўка Марыя Вайцяшонак неяк прыпічатала: «Калі ў цябе ёсьць хачаць б адзін чытач — ты пісьменьнік». Цікавы і зацікаўлены, добразычлівы чэскія чытачы дапамаглі адчуць сябе пісьменьнікамі трыццаці беларускім літаратарам — каму, можа, у тысячны, а каму і ў першы раз...

Хацелася б падзякаваць арганізаторам гэтага фэстывалю — агенцтву і выдавецтву «Ветрнэ млыны» ў асобах Петра Мінаржыка, Паўла Ржэгаржыка і Любаміра Сувы і, канечне, Сяргею Сматрычэнку, на якога лёг цяжар арганізацыі беларускай часткі фэстывалю. Цяжар немалы: за фэстывальны месяц

Вольга Гапеева.

Уладзімер
Арлоў і Сяргей
Сматрычэнка.

Уладзімер Някляеў.

Наталка
Бабіна.

культура

13

спадар Сяргей, падалося, нават заўважна схуднеў. Тым ня менш, яго праца была на вышыні: ён — асноўнае — разам зь іншымі якасна пераклаў на чэскую вялікія кавалкі з твораў, ён сустракаў, разъмяшчаў у акуратнай і стылёвой двухпавярховай кватэры (якая сама па сабе магла служыць крыніцай натхнення дзяячу ў сваёй аўры — беленыя зводы, цёмныя драўляныя бэлькі, вінтавыя сходы, сухацветы і плеценыя старасьевецкія скрыні са скураннымі боцікамі), суправаджаў і праваджаў беларускіх гасцей...

Ня ведаю, ці задаволеная арганітары фэстывалю яго вынікамі. Але, пэўная, для беллітаратуры нейкі плён ён дасціць. Бо, канечно, хаця ніякі фэс-

Помнік Магдэбурскаму праву ў Берасьці

Зусім нечакана, але прыемна. На скрыжаваныні вуліц Савецкая і Маякоўскага ўсталяваны вялікі бронзавы памятны знак у гонар атрыманьня ў 1390 г. Берасьцем першым сярод беларускіх гарадоў магдэбурскага права на самакіраванье. На табліцы месцыцца вытрымка з прывілею: «Даруем на вечнасць права гарадзкое магдэбурскае, адхіляючи іншыя правы польскія, літоўскія і рускія, і ўсе іншыя звычай, якія былі б не ўзгоднены з правам гарадзкім магдэбурскім». А па краях знака выпісаныя даты атрыманьня беларускімі гарадамі магдэбургскага права. Першым стаіць 1390 — год наданьня яго Берасьцю.

Павал Белавус

СЪЦІСЛА

Беларускія кнігі атрымалі ў Маскве 10 дыплёмаў

На IV Міжнародным конкурссе «Мастацтва кнігі» 9—10 жніўня ў Москве, дыплёмы I ступені атрымалі энцыклапедыя «Беларускі фальклор», альбом «Почтовыя маркі Рэспублікі Беларусь», зборнік вершаў «Мама. Маці. Матуля» выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Паводле блогу Бібліятэкары
Беларусі.

У Карлавым універсытэце будзе выкладацца беларуская мова

З такой ініцыятывай выступілі самі студэнты знакамітага чэскага ўніверситету. Ад новага акадэмічнага году будзе ўведзены двухсэмэстравы курс для пачаткоўцаў пад кірауніцтвам доктара Юрасія Бушлякова.

Мілан Мінаржык

PHOTO BY MEDIANET

**Як скунуцца ў фантане і не намачыць галаву?
Менская моладзь ведае адказ.**

Ён здымай гроши з ваших картак

33-гадовы мянчук падрабіў плястыковыя карткі й зь іх дапамогай атрымаў з банкаматаў амаль 120 млн рублёў. Мужчына працаўваў эканамістам у адным з буйных банкаў Беларусі й быў спэцыялістам па абслугоўванні банкаматаў. Больш за тры гады — ад 2004 да 2007-га ён здымай з дапамогай фальшывых банкаўскіх картак гроши. 100 млн рублёў з гэтых грошей ён вярнуў пасъля затрымання.

На Беларусь абрыйнуўся зорны дождж

Жыхары Паўночнага паўшар'я ў аўторак і сераду маглі назіраць мэтэорны паток г.зв. Персэідаў, паколькі візуальна падаецца, што яны лятуць з сузор'я Персэя. Але на самай справе гэта мікрасосьцінкі, што ўтварыліся ў выніку распаду камэты Суіфта—Тутля. За год Зямля перасякае дзясяткі такіх патокаў, але толькі ў

жніўні, калі неба чыстае, можна атрымаць асалоду ад гэтага відовішча.

Згасілі Вечны агонь

Вінаватымі ў здарэнні сталі трох п'яных жыхары вёскі Цнянка Менскага раёну. Прыкладна а палове на пятую раніцы яны полымя загасілі. Адзін з хуліганаў — 20-гадовы працоўны працпрыемства «Гарызонт», а другі — 21-гадовы маладзён, што раней быў судзімі за хуліганства.

Бэбі-бумеры 80-х уваходзяць у шлюбны ўзрост

Вялікая колькасць моладзі да 30 гадоў стала прычынай росту нараджальнасці. За студзень—май у Беларусі з'явілася 41,3 тыс. немаўлят, што на 9,1% больш, чым летасць.

Калі мэтро пойдзе ва Ўручча

КУП «Мінсктранс» распрацавала праект руху наземнага грамадзкага транспарту ў мікрараёне

Ўручча пасъля працягу першай лініі мэтро. Праект апублікаваны на афіцыйным сайце працпрыемства.

Зъмены ў правілах паляванья

У Беларусі пачаўся чарговы сэзон летнес-асеннянга паляванья на вадаплаўную і балотную птушку. Згодна з прынятымі зъменамі ў правілах паляванья, тэрміны паляванья на вадаплаўную птушку падоўжаны да другой нядзелі сінегня.

Павялічылася і колькасць дзён у тыдні, калі дазволена паляваць: цяпер можна ў суботу, нядзелью, панядзелак і аўторак.

Наш плэйбой у Канадзе

18-гадовы гомельскі хакеіст Міхаіл Сыцефановіч едзе гуляць у Канаду. За хакеістам «Гомелю» нядаўна спэцыяльна прылятаў легендарны брамнік Патрык Руа, уладальнік чатырох Кубкаў Стэнлі. У верасьні Сыцефановіч

разам з бацькам Ігарам, у мінулым таксама хакеістам, адправіца працаўваць у Квебек, у тамтэйшай юнацкай камандзе. Двухметровы бляндын Сыцефановіч стаў адным з самых заўажных хакеістаў краіны.

Арыштаваны за саматужны пераклад кнігі пра Потэра

У Францыі арыштаваны падлётак, якога падазраюць у публікацыі ў сеціве ўласнага поўнага перакладу апошняй кнігі пра Гары Потэра. Яму могуць выставіць авінавачаныні ў парушэнні аўтарскіх правоў. Сайт, на якім знаходзіўся тэкст, быў закрыты паліцыяй. Вядзецца съледзтва. Сёмая, заключная частка сагі пра Гары Потэра, стала самай хуткапрадавальнай кнігай у гісторыі — за першыя 24 гадзіны было прадададзена 11 млн ангельскамоўных копій.

Энэргія зь цела чалавека

Німецкія навукоўцы распрацоўваюць тэхналёгію, што дазваляе здабываць энэргію зь цяпла чалавечага цела. Дзякуючы гэтаму адкрыццю можна будзе, напрыклад, зараджаць батарэю мабільнага телефона, праста трymаючы яе ў руцэ.

**Паводле BBC Russian,
Звязда, БЕЛТА,
dziennik.pl**

Марозіва за мову

Адзін хлопец ва ўніверсаме «Нарач» так расчупліўся, што мая 5-гадовая дачка гаворыць чиста па-беларуску, што купіў ёй марозі... Такія воські жыцця...

Жанна, Менск

Дзе б ні ехала, дзе б я ні ішла...

Прачытала эсэ Я. Запрудніка пра ўдзячнасць (№29), і ў галаву прыйшла старая народная песня: «Дзе б я ні ехала, дзе б я ні ішла...» Дзякавала герайні і сваім, і чужым, нават парогу, што выраджала ў дарогу. Я да таго, што ўдзячнасць была уласцівай беларусам. Гэта як пасавецілі нас, то і нелюдзямі паралісія мы.

Калісці была я на сустрэчы з Рыгорам Барадуліным. Дык ён дзякаўваў—дзякаўваў за найменшае добрае слова. Проста зъ языка ў яго той «дзякую» не сыходзіў. Старога выхавання чалавек.

Слова добрага на скажа — так у нас казалі на злыдня...

Ганна Яўневічыха, Ліда

Кантрасты заходнебеларускай вёскі

У вёсцы Парфенава на Докшычынне 5 жніўня адбыліся сівятарскія пасвячэнні — два дыяканы атрымалі сакрамант сівятарства і сталі ксіндзамі. На ўрачыстасці былі біскуп Уладзіслаў Блінды апостальскі нунцій Марцін Відавіч. Вернікі цігам апошніх дзён рыхталіся да ўрачыстасці: упрыгожвалі касцёл знутры і звонку, дзеци надзімалі паветраныя шарыкі і вывешвалі па-над сценай на дварэ, дзе будзе адбывацца канцэрт мясцовых школьнікаў ды папулярнага сядр катапліцкай моладзі полацкага гурту «Кадаш»: трэба ж, каб паслья не было сорамна за выгляд свайго касцёлу.

А за мэтраў п'ятьдзясят ад касцёлу стаіць вясковая прадуктовая крама. Калі ле на лаўцы — купка людзей, якіх урачыстасць не цікавіць. Дзіці ці ведаюць яны, што мае адбыцца? Некаторых я добра ведаю. Падыходжу. Адзін пытается: «Як жыць?» — «Нармальная». — «Ці паступіў?» — «Так, ва ўніверсітэт». — «Колькі год вучыцца?» — «Пяць». — «Дык гэта ж п.е.ц. колькі часу магі г.ц.?» Больш размаўляюць нама аб чым.

Да крамы падыходзіць адна мясцовая жанчына. Адзін жыхар голасна вітае я словамі, якія выразна паказваюць адносіны гэтых людзей да слабой паловы чалавецтва: «Эдароў, Маруся! Стальн ракам — я ўпрусь!» Тая буркнула: «Лепей я з сабакам павітаюся, чым з вамі», — ды нахілілася да сабакі, што падбег да яе

ног. Уся кампанія засмыялася ды працягвала аб нечым гаманіц, шчодра сыплючу адборным матам...

З сумам падумалася: усе людзі — і тыя, што шчырвалі ў касцёле, і тыя, што сядзелі ля крамы, — нарадзілі ў адной і той вёсцы, хадзілі ў адну і ту шкolu, працавалі на той жа зямлі. А вось жа якай розніца. Нехта думае пра тое, што трэба маціца Богу, а ў некага ў галаве, дзе ўзяць гроши на выпліку.

Кастусь Шыгаль, Крулеўшчына (Докшыцкі раён)

Фэст быў праста супэр

У Braslavе прайшоў штогадовы фэст традыцыйна культуры — Свята рамёстваў. Свята пачалося са здабычы жывога агню. Пасля паказалі рамёствы, адноўленыя па археалагічных матэрыялах, а зтаксама й традыцыйныя народныя рамёствы.

Тады ансамбль «Вярба» зъ вёскі Дрыўяты выканалі абрэд «Дажынкі», і, як слышна зазначыла вядоўца фэсту, — «Нашы «Дажынкі» ня горшыя за прэзыдэнцкія!»

Хто цікавіўся мастацтвам, мог паглядзець выставу твораў мастака Міколы Стаса, а каму карцела трапіць у пракаветныя часыны — мог завітаць у будынак музею. Тамака размышлячалася экспазіцыя «Жывая археалёгія».

На свяце праводзіўся павятовы конкурс саломалапічанення «Жыцень», і, вядома, свята не магло абыцца без старажытнае кухні: кожны мог пакаштаваць смачных бліноў зъ мёдам ды кашы са скваркамі.

Добрай традыцый стала выступленне гурту «Стары Ольса». Фэст выйшаў праста супэр! Спадзяюся, на наступны год свята зьбэрэ юшча больш гасці.

Гальляш Сялява, Браслаў

Шлях да ідэальнай СІСТЭМЫ

Улада імкненца стварыць ідэальную сістэму — сістэму са 100-працэнтавай падтрымкай насельніцтва. Шляхі дасягнення гэтай ідэі самыя розныя.

Умоўна, такой ідэальный сістэмай можна назваць войска. Тут існуе свой ідэялагічны курс, які мусіць падтрымліваць усе жаўнеры, прыняўшыя прыслугу. Эфектыўна працуе сістэма вэртыкалі, якая вызначаеца коласцю і якасцю зорак на пагонах. А ўсё гэта трывама з дагамогай загадаў, якія нельга парушыць. Якім бы глупствам ты ні лічыў загад, яго ўсё роўна даводзіцца выконваць. Потым можна аспрэчыць, але звычайна да этага ўжо няма никому справы.

Вайскоўцы ідэальная выканваюць грамадзянскія абавязкі, асабліва — удзел у выбарах. Галасуе самым

першым, сама «лелей» і з удзелам абсалютна ўсіх жаўнероў.

Прыгадваеца выгадак, калі адзін жаўнер адмовіўся галасаваць на выбарах па місісіяве саветы, што маты-ваваў павышаным цікам на апазыцыю і масавым фальсифікацыямі. Гэта прывяло ідэолягіяў брыгады ў шкавы стан. На працягу трох гадзін няспынна прыходзілі ледзь ня самыя высокія чыны брыгады і па-дзіцячы ўтварвалі, пераконвалі, прасілі юнацкай пайсці прагаласаваць. Калі не дапамагло, паставілі задачу звычайнім жаўнерам—бэрэсемаўцам пераканаць яго ў тым, што ён падводзіць калектыву. А яго непасрэднага начальніка, увогуле, ледзь ня выправілі з адпачынку за некалькі сотні кіляметраў. Урэшце жаўнеру загадалі, і ён выканаў загад. Канечнэ, яго можна было аспрэчыць, але справа ўжо ня ў гэтым, а ў тым, што парушылася, здаецца, непарушнай сыстэма, чаго раней не было.

Хутка зноў выбары. І погляды дэ-макратычных лідэраў зноў падзяліліся: адны імкнучы ўдзельнічаць у іх, іншыя байкатаўца. Якая пазыцыя будзе мець рэчаю — складанае пытанье. Але, кажучы словамі Казуліна, наша сыстэма як хісткая цагланая сцяна. Дастатковая выбіць адну цагліну, як сцяна рухне. Чым ідэалнейшы выглядзе сыстэма, тым прасцей зруйнаваць яе, галоўнае знайсці тую цагліну...

Юры Бакур, Берасьце

Вясёлы летнік пад Воўчынам

З 3 да 5 жніўня не зарэгістраваны яшчэ рух «За Свабоду» разам з моладзевай арганізацыяй «Дзедзіч» правёў традыцыйны моладзевы летнік кали мястэчка Воўчын, што ў Камянецкім раёне. У летнік прыехалі вясёлыя людзі зъ Берасьця, Баранавіч, Каменца.

Гralі ў вялайбол і дартс, у якіх бяспрэчным пераможцам стаў Зыміцер Палойка.

Вечары над возерам былі насычаны забавамі й дэбатамі. Начыні канцэрт маладога барда Алляксандра Дземенчuka з Каменца зьдзяднаў усіх.

4 жніўня ўдзельнікі летніка наведалі мястэчка Воўчын, вядомае руінамі касцёлу, а таксама як месца пахавання апошніяга караля Рэчы Паспалітай.

Галоўнай падзеяй летніка стала шоў-програма «Сапраўдны Беларус», падрыхтаваная Паўлом Белавусам. Яна складалася з восьмі конкурсавых спрэчын, лідэрскія якасці, красамоўе, вакальнія здольнасці, веданье фальклёру. У апошнім конкурсе фіналістам за 30 хвілін трэ было напісаць вершыкі пра летнік. У вершыку трэ было ўжыць пранаваныя глядзачамі словаў.

І вось што выйшала:

Сашко Яўген:

Тут рамантыка паўсюль:
Лес, намёты, Віка вунь,
Шышкі, вожыкі, тушонка,
Тут ты знайдзеш сабе жонку.
Тут сцівае бард Але́с —
Так, што замірае лес,
А таварыш Лукашэнка
Ўвесі нэрвуеца страшэнна.
Ведай, дзядзька, колькі б жыў —
Ты бы так не адпачыў.

Клімус Віктар:

Рамантыка жыцця, змаганья,
Кола намёту ў хвайніку.
Сустрэнец новае сівітнне,
Туліўшы да рукі руку.
Ня гора — брыдкая тушонка,
І Лукашэнка не замін,
Ў душы застанецца старонка,
Той незабыўны ўспамін.
Пра вожыкаў у начы вар’яцкіх,
Пра нашу веру, імпэт і гар...
Каб болей здольнасця мастацкіх —
Запеў бы, ды, на жаль, ня бард.

У выніку галасавання пераможцам стаў Віктар Клімус. Падарункам пераможцу стала спіцыяльная падрыхтаваная актыўістам руху Дзянісам Турчаняком копія пляну Берасьця XVII ст.

Адзін зъ «Дзедзіча»

• • • • • • • • • • • • • • •
«НН» з радасцю друкуе
ў газэце і на сайце
www.nn.by чытацкія
лісты, водгукі і
меркаваныні. З прычыны
вялікага аб'ёму пошты

мы ня можам
пацвярджаць
атрыманьне Вашых
лістоў, ня можам
і вяртаць
неапублікаваныя
матэрыялы. Рэдакцыя
пакідае за сабой права

рэдагаваць допісы.
Лісты мусіць быць
падпісаныя, з пазнакай

адрасу. Вы можаце
дасылаць іх поштай,
электроннай поштай ці
факсам.

Наш адрес: а/с 537,
220050 Менск.
e-mail: nn@nn.by.
Факс: (017) 284-73-29

Аджара

Курорт, які эўрапеізуецца ў вас на вачах.
Піша Сяргей Харэускі.

Бераг турэцкі. Мяжа Грузіі за 14 км ад Батумі. Праезд вольны.

Аджарыя, ці Аджара, як называюць той край самі яе жыхары — выключэнне з правілаў. То бок выключэнне з нашых уяўленьняў пра Каўказ. Адгароджаная з трох бакоў высачэзнымі гарамі Малога Каўказу, а з чацвертага боку — морам, Аджара — самае цёплае месца ў гэтых шыротах у съвеце. Нават зімою паветра тут блізу + 10. А ўлетку блізу + 30. Тэмпература ў атмасфэрны ціск мала вагаеца нават учнаhy. Неабсяжныя цыгрусыавыя сады й эўкаліптавыя прысады гэтак насычаюць паветра, што дыхаеца тут, як у вялікім інгалятары. Ёсьць тут і ўнікальныя пляжы Супсы, з магнітавым пяском... За савецкіх часоў сюды штолета прыяжджаля пад мільён (!) людзей...

Субтропікі і сънежныя вяршыні

Але гэтым разам я дазнаўся, што ў туэйшых горных раёнах, што складаюць дзівye траціны тэрыторыі Аджары, сънег ляжыць ажно сем месяцаў! А старая эўкаліптавыя прысады былі закладзеныя тут, каб змагацца з букетам хваробаў, на якія пакутавалі жыхары прыбярэжных раёнаў, што былі суцэльнай малярынай багнаю яшчэ сто гадоў таму. І ўвесь гэты кліматычны цуд — створаны рукамі. І да сёньня раён мястэчка Чакві лічыцца адным з самых вільготных месцаў плянэты, дзе ў пачатку XX ст. адзін кітайскі навуковец упершыню ў тагачаснай Расейскай імперыі развёў новыя гатункі чаю, дзеля чаго былі прывезеныя работнікі з... Грэцы. А тутэйшае некранутае балота Іспаніі ўнесенае ў сьпіс сусветнае спадчыны.

Яго можна ўбачыць проста з цягніка,

калі ён паварочвае, нарэшце, у бок мора. У дрыготкай вільготнай смазе разылягаетца непралазная багністая маса, што жыве сваім слотным жыцьцём, нібы акіян Салірысу.

Пасля за вакном зьявіца закінуты старажытны горад Петра, на высокай паўвысьпе над морам, ля мястэчка Цыхісдзыры. Некалі тут сыходзіліся шляхі з Каўказу ў Бізантый.

Да нядыўняга часу ўваход сюды быў забаронены. Як і ў бальшыню іншых куткоў Аджары.

Пры канцы 1980-х ми не з сябрамі разъвярнулі на выездзе з Батумі. Дзякуючы траціны аўтаномнай рэспублікі былі на-глуха закрытыя ад съвету — памежная зона. Міжволі згадалася тут, як у 1930 годзе адсюль імкнуўся прабрацца ў вольны съвет Алесь Змагар, уцекшы з Менскому.

Хелвачаурскі, Кедзкі, Хулойскі й Шуахеўскі раёны толькі цяпер адкрыліся для гасцей.

«Тут расеец стаяў! Шлягбаўм быў. А ў миене там бацькі пахаваныя», — з горыччу распавядае выпадковы спадарожнік. Нельга было сюды патрапіць без спэцдазволу нават з батумскай працішкою. Цяпер можна.

Першыя госьці

Гасціннасць простых людзей у гэтых малалюдных і чистых мясцінах праста зачароўвае. Урайцэнты Кеда на 800 дамоў 80 крамаў... Запытваўся ў першага маладога чалавека ў форме мытніка, які быў нам спадарожнікам ад Батумі, дзе тут можна пад'есці... «У миене» — адказаў ён. Праз паўгадзіны мы ўжо ся-

дзелі за вялікім сталом, разглядалі ся-мейныя альбомы. Бацькоўская кватэра нашага знаёmcца напаўнялася людзьмі. Такія госьці, як мы, тут яшчэ вялікае дзіва. «Аксана! Тут да нас твае землякі зь Беларусі прыехалі!» Аксана аказалася старой украінкаю з-пад Адэсы: «Як я буду гаварыць па-ўкраінску, вы ж усё зразумееце?» Прыйшла ў старая расейская кабетка Лена зь ярка-блакітнымі вачымі. «Не шкадуеце,— спытаўся,— што сюды пераехалі?»

«60 гадоў не шкадавалі, а цяпер ужо што гаварыць...»

Старая, Аксана зь Ленаю, шпарка гаворыць па-грузінску, міжсобку ў тым ліку...

Палова людзей не гавора па-расейску наагул.

Агульны съмех выклікала спроба пе-ракласіці маё прозвішча на грузінскую: «Харэ» — муж каровы! Бык!»

Горы зялёным мурам схіліліся над мя-стечкам. Машынаў тут мала. Сіняць пырскамі порсткія ракі.

Урайцэнты Кеда ёсьць выдатны этнаграфічны музэй, вялікі прыдарожны крыж, помнік землякам, якія не вярнуліся з апошняе вайны, і мэмарыял забітым савецкім амонайцамі 9 красавіка 1989 году ў Тбілісі 16 юнакам-патрыётам.

Мячэты не для чужых

А вось дзе ў Кедзе мячат, урэшце, так і не паказалі... Маўляў, туды толькі старыя ходзяць. «Сяргей — расейскае імя. А ў миене грузінскае — Ахмэт!» — кажа стары інжынэр-электрык на ГЭС у Махунцэ.

Ён таксама паўтарыў школьнія ісціны, завучаныя за партыю, пра спрад-вечную праваслаўную веру. Толькі паслья, захапіўшыся, спадар Ахмэт распавеў, што ў ягоным родным горным сяле мя-чэт прыгожы, старажытны...

Аджары — пераважна мусульмане. Але не імкнуща гэтага афішаваць. Стаяўленыне да веры тут супярэчлівае. Тут, паводле хрысціянскіх традыцый, у старажытным горадзе-крэпасці пахаваны эвангеліст Матвей... Але й іслам у Аджару патрапіў раней, чым куды на Каўказ. Цяпер стаяўленыне да ісламу ў Аджары нагадвае стаяўленыне да грэка-каталіцызму ў Беларусі. З аднаго боку, з савецкіх часоў, у школьніх падручніках роля ісламу ў гісторыі Грузіі трактуецца нэгатыўна й прадузята. Рыхтык як у нашых савецкіх падручніках роля Уніі. А з іншага боку, іслам у VIII ст. вярнуў сюды антычную спадчыну, філязофію,

Расстряляная археалёгія

У Курапатах стаіць вялікі дубовы крыж — знак памяці сучаснага пакаленія археолягай пра нявінна забітых калег, якія закладалі падмурак акадэмічнай археалёгіі. Аляксандра Каваленю, Аляксандра Ляўданскага і Сяргея Дубінскага расстрялялі ў адзін дзень — 28 жніўня 1937 г. Піша Мікола Крывальцэвіч.

Уваходжаньне кожнага археоляга ў беларускую археалігічную навуку пачынаецца з трох тамоў «Прац» — наўковых выданьняў Інстытуту беларускай культуры, а пазней Акадэміі навук 1928—30 г. Беларускія археолігі падрыхтавалі і чацверты том «Прац», але зборнік не пабачыў сьвет, яго зьнішчылі ў наборы. Том складаўся з артыкулаў, сярод якіх цэнтральнае месца займалі працы Аляксандра Ляўданскага, Аляксандра Кавалені, Сяргея Дубінскага. Іх расстраялі ў Менску 28 жніўня 1937 г.

Загінуў ня толькі чацверты том «Прац». Бясьследна зынікла адна з першых фундамэнтальных прац даваеннага пакаленія археолягай «Нарысы па гісторыі даклясавага грамадзтва на тэрыторыі Беларусі». Рукапіс яе неаднаразова абміяркоўваўся ў 1930-я ў Інстытуце гісторыі. Таксама зынікла праца Сяргея Дубінскага, прысьвечаная систэматyzацыі вядомых у 1930-я археалігічных помнікаў Магілёўшчыны.

Час адкрыцця

З 1926 да 1936 г. у БССР інтэнсіўна вяліся археалігічныя раскопкі і разведкі помнікаў усіх эпох і перыядоў. Менавіта тады археоляг Канстанцін Палікарповіч і яго паплечнікі адкрылі самыя старажытныя паселішчы на тэрыторыі Беларусі — Бердык і Юравічы. Менавіта тады Ляўданскі распрацаваў канцепцыю ўзынікнення і развіцця гарадзішчаў жалезнага веку, Каваленя адкрыў паселішчы ранніх славян на Палесьсі, а Дубінскі дасыльдаваў вядомае цяпер ва ўсходнеўрапейскай археалёгіі Банцараўскае гарадзішча. У 1933 г. выйшла книга Сяргея Дубінскага «Бібліографія па археалёгіі Беларусі і сумежных краін», у якой былі сабраныя практична ўсе вядомыя на той час назвы апублікованых у сьвеце прац, прысьвеченых археалёгіі Беларусі. Менавіта тады началі распрацоўваць беларускую археалігічную тэр-

Аляксандар Каваленя

нар. у 1895 у вёсцы Кашніцы Гарадзенскага павету. У 1915 ён скончыў Свіслочскую настаўніцкую сэмінарыю, у час першай усясьветнай вайны з бацькамі у бежанстве ў Курскай губэрні. Там мабілізаваны. У складзе Чырвонай Арміі ваяваў супраць Врангеля, бацькі Махно. Трапіў у палон да махноўціў, быў прыгавораны да расстрэлу, але здолеў уцячы. Каваленю мучылі страшныя болі ў нагах — вынік халоднай і галоднай чырвонай ваеншчыны.

У 1923 паступіў на сацыяльна-гістарычны факультэт БДУ. З 1925 у складзе гістарычна-археалігічнай камісіі Інбелкульту, займаўся вывучэннем старажытнага Менску. Удзельнічаў у раскопках курганоў ля Заслаўя, Бердыскай палеалітічнай стаянкі, Банцараўскай гарадзішча. У 1932 заличаны ў штат сэкцыі археалёгіі Інстытуту гісторыі. Расстряляны ў 1937 па абвінавачаныні ў шпіягажы на карысць Польшчы.

міналёгію.

У беларусістыку ў 1920-я пацягнулася шмат моладзі, якая паверыла абязаныям бальшавікоў. Ідэя нацыянальнага адраджэння, здавалася, наўбывала рэальнае ўвасабленыне.

Імкліва разывіваўся краязнаўчы рух, моладзь прагнела адкрыцця і вывучэння свайго краю. Археалёгія складала «залаты» патэнцыял беларускага адраджэння 1920-х. Мінулае прыцягвала, бо праз прызму старажытнасці заўсёды можна ўбачыць нацыянальную перспектыву, адчуць сябе нашчадкам сівых і легендарных эпох. Бацькаўшчына набывае сакральнае значэнне менавіта тады, калі ты зъведваеш тысячагодовасць яе існаванья.

Дасыльчык першых стаянак чалавека

На хвалі студэнцкага краязнаўчага руху ў беларускую археалёгію прыйшоў Аляксандар Каваленя. На сацыяльна-гістарычны факультэт БДУ ён паступіў у 1923 г. Ужо ў 1925 г. яго ўключылі ў склад гістарычна-археалігічнай камісіі Інбелкульту, дзе ён займаўся вывучэннем старажытнага Менску. Вынікам археалігічнага наўзірання за будаўнічымі працамі на Нямізе стала яго першое навуковае спавешчанье. За гады вучобы ва ўніверсітэце ён пасыпэў папрацаваць у многіх экспедыцыях, у тым ліку паўдзельнічаць у раскопках курганоў ля Заслаўя, Бердыскай палеалітічнай стаянкі, Банцараўскай гарадзішча. У 1927 г. сумесна з Сяргеем Шутавым — студэнтам-мэдыкам БДУ — Каваленя зьдзяйсніяе адну з найбольш пасыпаховых сваіх археалігічных вандровак па Тураўшчыне.

Археалігічны пошуки вяліся ім у складзе студэнцкага краязнаўчага таварыства. У 1930 г. у другім томе «Прац» выйшаў артыкул «Матэрыялы з дагісторыі Тураўшчыны» аўтарства Кавалені і Шутава.

Пра тыя студэнцкія «бадзяньні», напоўненныя маладым задорам і прыгодамі, успамінаў Мікола Ўлашчык. Яны сібравалі з Каваленем і часта выпраўляліся разам у рызыкоўную археалігічную і краязнаўчую вандровку. Каваленя, са слоў Улашчыка, вылучаўся разважлівасцю і практичнасцю. І ня дзвіва, да паступлення ва ўніверсітэт ён прайшоў няпросты жыццёвым шляхом поўны драматызму і рызыкі.

У 1932 г. А.Каваленю, як аднаго з найбольш перспектывных археолягай, заічылі ў штат сэкцыі археалёгіі Інстытуту гісторыі. Яму ішоў 37 год. Да таго часу ён надрукаваў цікавыя навуковыя працы, меў вялікі вопыт

гісторыя

Аляксандар Ляўданскі

нарадзіўся ў 1893 у вёсцы Юр'ева Смалевіцкага раёну на Меншчыне. Археалагічную аддукцыю атрымаў у Смаленску.

Своя дзеянасьць у гісторыка-археалагічнай камісіі Інбелкульту ён пачаў у 1925, асистэнтам Смаленскага ўніверсітэту. З 1931 ён узначальваў сэкцыю археалёгіі Інстытуту гісторыі. Ляўданскі таксама паспяхова працаў у аддзеле археалёгіі Беларускага дзяржаўнага музею, быў дацэнтам БДУ.

Расстралены ў 1937 па абвінавачанні ў шпіянажы на карысць Польшчы.

палявых дасьледаваньняў, быў аўтарам шматлікіх археалагічных адкрыццяў. Перыяд з 1932 да 1936 гадоў быў напоўнены актыўнымі пошукамі і дасьледаваньнямі старожытнасцяў на Дзвіні, Дняпры і Сажы. Вядома, што ён сабраў матэрыял для археалагічнай карты паўднёвой Беларусі. Праца гэтая так і не дачакалася выдання.

Да 1937 г. Каваленю міналі арышты і расправы, якія пачаліся ў Акадэміі навук у 1930 г. Сярод археолагаў першым зняволілі Сяргея Дубінскага. Тады ж арыштовалі сябром Кавалені: Мікалая Улашчыка, Сяргея Шутава. Напярэдадні, у жніўні 1929 г., Улашчык, Каваленя і Юзік Бараноўскі зьдзейснілі вандроўку на Лагойшчыну, навуковыя вынікі якой Каваленя апублікаваў у другім томе «Прац». Улашчык з нагоды таго падарожжа скрушила пазыней занатуе: «Ніхто з нас ня ведаў і не прадчуваў, што мы ідзем вольнымі людзьмі, можа, апошні раз па зямлі свае Бацькаўшчыны, не прадчувалі, што на доўгі час будзем адарваныя і кінутыя

ў далёкія суворыя краі...»

Аляксандра Каваленю органы НКВД арыштавалі ў 1937 г. У архівах захаваліся паперы пра павышэнне заробкаў навукоўцам-археолягам. У сьпісе, які датуецца 28 траўнем 1937 г., пазначана імя малодшага навуковага работніка Аляксандра Кавалені, якому меркавалі павысіць стаўку з 313 рублёў 50 капеек да 425 рублёў. Імя Кавалені закрэслена чырвоным алоўкам. Яму вынеслы прысуд 25 жніўня 1937 г., а 27 жніўня расстралілі, прыліўшы бязглаздае абвінавачванье ў шпіянажы на карысць Польшчы.

Пра яго тэорыі спрачаюцца дагэтуль

У той жа дзень за той самы «шпіяна» быў расстралены адзін з лідэраў беларускай археалёгіі Аляксандар Ляўданскі. Кажуць, у НКВД прымушалі прызнацца яго ў тым, што ён, маўляў, шукаў і абазначаў на картах не старожытныя гарадзішчы і селішчы, а аэрадромныя пляцоўкі для польскіх аэроплянаў (!).

Асноўнай тэмай яго дасьледавання быў гарадзішчы — умацаваныя паселішчы жалезнага веку і ранняга сярэднявечча. Распрацоўваючы проблему зьяўлення гарадзішчаў, этапу іх развязвіцца, Ляўданскі прapanаваў адну з найбольш завершаных і дасканальных канцэпцый, якая дагэтуль абмяркоўваецца ў навуковай літаратуре. Менавіта ён, яшчэ ў 1926 г., услед за Сыпіцыным, абрэгунтоўваў думку пра балцкую прыналежнасць гарадзішчаў паўночнай, цэнтральнай Беларусі і Смаленшчыны. Паводле яго меркавання, славяне занялі ўзвядзенныя балтыйскімі племенамі гарадзішчы пазыней.

З акадэмічнага выдавецкага пляну вынікае, што на 1937 г. плянавалася выданьне археалагічнага зборніку «Дасьледаваны ў басейне Заходній Дзвіні» аўтарства Ляўданскага, Кавалені і Палікарповіча. Зразумела, зборнік ня выйшаў з друку — два яго аўтары былі заічаныя ў «ворагі народу». Ня быў надрукаваны і зынік унікальны навуковы даваенны твор Ляўданскага і Палікарповіча «Нарысы па гісторыі даклясавага грамадзтва на тэрыторыі Беларусі».

Напэўна, у якасці спадарожных, абцяжараўчых «віну» абставін Ляўданскому закідваліся некаторыя факты яго біяграфіі. У прыватнасці, службу на працягу двух гадоў у царс-

кай армії, выбыцьцё «за пасіўнасць» з бальшавіцкай партыі.

Адкрывальнік цэлай культуры

На менш трагічна склаўся лёс Сяргея Дубінскага, які прыйшоў у беларускую археалёгію ў 1925 г. як працаўнік гісторычна-археалагічнай камісіі Інбелкульту. Яшчэ ў Санкт-Пецярбурскім універсітэце ён захапіўся археалёгіяй. Ужо ў студэнцкія гады ён атрымлівае дазволы на раскопкі ў сваім родным Бельскім павеце.

У 1926 — 1928 г. ён праводзіць, байдай, самыя паспяховыя свае раскопкі — вывучае Банцарапуское гарадзішча каля Менску, матэрыялы якога пазней дазволілі вылучыць банцарапускую культуру. У 1933 г. была надрукаваная адна з найлепшых яго даваенных прац «Бібліяграфія па археалёгіі Беларусі і сумежных краін». Разам з тым не дачакалася выданьня складзеная ім археалагічна карта Магілёўскай губэрні.

Сяргей Дубінскі

нар. у 1884 у вёсцы Нарэйкі Бельскага павету Гарадзенскай губэрні ў сям'і ссытара.

Скончыў духоўную вучэльню, духоўную сэмінарыю ў Вільні. У Юр'еўскім ўніверсітэце

вучыўся на мэдычным, гісторыка-філялягічным факультэце. Не задаволены якасцю навучання, у 1908

перавёўся на гісторычна-філялягічны факультэт Санкт-Пецярбурскага ўніверсітэту. Захапіўся археалёгіяй. Пасля

універсітэту працаўваў настаўнікам у Вільні, ва Ўфімскай губэрні. З 1925

працаўнік гісторычна-археалагічнай камісіі Інбелкульту.

Расстралены ў 1937 па абвінавачанні ў шпіянажы на карысць Польшчы.

Расстраляная археалёгія

**Другая палова
1920-х. На
раскопках
Бердыскай
палаеалітычнай
стаянкі. Зълева —
уверсе —
Аляксандар
Каваленя.**

Лёс гэтага рукапісу застаецца невядо-
мым.

У 1930 г. Дубінскага арыштоўваюць першы раз у сувязі «зь ліквідацыяй «беларускага нацыянал-сацыялізму». Яго вызвалілі з-пад арышту, і ён змог нават аднавіцца на працы. Аднак, ацэньваючы палітычную ситуацыю ў Беларусі, ён разумеў, што перасльеды на спыняцца. Яго, выхадца зь беларуска-польскага памежжа, народжанага ў сям'і сьвятара, захопленага ў студэнцкія гады ідэямі эсраў, а ціпер зывінавачанага ў «нацдэмайстве», не пакінуць у спакоі. У 1933 г. ён едзе ў Санкт-Пецярбург і ўладкоўваецца ў Акадэмію гісторыі матэрыяльнай культуры. Вымушаныя ўцёкі ня выраталі. С.Дубінскі быў расстраляны органамі НКУС БССР у адзін дзень з Каваленем і Ляўданскім — 27 жніўня 1937 г.

Забойства Кавалені, Ляўданскага і Дубінскага, сыход у нябыт іншых дасьледчыкаў азначаў амаль поўнае вынішчэнне беларускай археалітичнай навукі. Пасъля вайны з слайной

пляяды беларускіх археолягаў у навуцы застаўся толькі Канстанцін Палікарповіч. Страты павялічыліся вайной. Найкаштоунейшыя археалігічныя калекцыі, якія захоўваліся ў Акадэміі навук і ў музэях краіны былі вывезены ў Нямеччыну. Зынікла вялікая картатэка археалігічных помнікаў — матэрыял, падрыхтаваны да выдання археалігічнай карты Беларусі. Зынік унікальны фотаархіў. Толькі асобныя калекцыйныя матэрыялы, якія захаваліся ад тых давасенных раскопак і разьведак, знаходзяцца ў фондах Інстытуту гісторыі. У пакетах тых часоў і дагэтуль ляжаць вырваныя з блякнотаў аркушыкі, на якіх па-беларуску напісаныя назвы помнікаў і іх месцаходжанне. Вельмі часта там жа можна знайсьці куды лепшай якасці паперкі, на якіх беларускі тэкст перакладзены і старана напісаны па-німецку. Гэта значыць, што калекцыі пабывалі ў німецкім палоне. Падчас наступлення фашысты ў Менск археалігічныя калекцыі ўжо не было каму ратаваць...

НОВЫЯ КНІГІ

Маракоў Леанід. *Рэпрэсаваныя літараторы, навукоўцы, работнікі асьветы, грамадзкія і культурныя дзеячы Беларусі: энцыклапедычны даведнік у 10-х тмах. Т. IV. Рэпрэсаваныя настаўнікі. Кн. I. Абметка—Мышальскі. Мінск, 2007. — 440 с.*

Аўтар сабраў больш за тры тысячи біяграфій рэпрэсаваных настаўнікаў школ і вучэльняў. Зь іх быў расстраляны амаль кожны чацвёрты. Усяго ў Беларусі было амаль 12 тысяч пэдагогаў. Вынікае, што рэпрэсавалі кожнага трэцяга.

З настаўнікаў 85% мелі сярэднюю адукацыю. Гэта былі вельмі адкаваныя людзі. Але яны, як аказалася, былі самымі небяспечнымі для бальшавіцкага рэжыму.

«Энкавэдyst Быхоўскі па мянушцы «садыст» і іншыя ня менш адказныя таварыши падлічылі, што неабходна рэпрэсаваць кожнага чацвёртага настаўніка, а рэпрэсавалі кожнага трэцяга — перавыканалі плян! Ніхто не хацеў рызыкаваць! Думалі, чым больш схопяць «ворагаў народу», тым лепш!», — піша ў прадмове Леанід Маракоў.

Шкада толькі, што наклад кнігі мізэрны. Толькі 50 асобнікаў.

Ул. інф.

Апошні перад Скарыйнам

Пяцьсот гадоў таму перапісчык Мацей Дзясяты скончыў працу над першым у Беларусі поўным зводам кніг Бібліі. Гэта была справа геалітчнай важнасці. Піша гісторык Мікола Нікалаеў.

Ужо 15 гадоў у Расейскай нацыянальнай бібліятэцы ў Санкт-Пецярбургу ладзіцца міжнародная навуковая канфэрэнцыя «Санкт-Пецярбург і беларуская культура». Сёлетняя была прысьвечана чалавеку, чыё імя памятаюць нешматлікія спэцыялісты. Аднак імя і праца кнігапісца Мацея Іванавіча (Мацея Дзясятага) вартага ўсеагульной памяці і прызнання. Бо ён — стваральнік першага ў Беларусі зводу кніг Бібліі, якому сёлета спаўняеца 500 гадоў. Той съпіс кірылічнай славянскай Бібліі захоўваецца ў Санкт-Пецярбургу.

На пачатку XVI ст. на вялізной прасторы Ўсходняй Эўропы быў толькі адзін поўны съпіс біблійных кніг: Генадзеўскі. Створаны ён быў у Ноўгарадзе ў 1499 г. па блаславенны архіяпіскапа Генадзя. Наяўнасць поўнай Бібліі надавала Вялікаму Маскоўскаму княству (якое толькі далучыла Ноўгарад) аўтарытэт сярод хрысціян.

Якраз у той час маскоўскі вялікі князь Іван III Васільевіч выдаваў дачку Алену за вялікага князя літоўскага Аляксандра Казімеравіча.

Падчас заручынаў Аляксандар абяцаў Алену шанаваць, а таксама не чащаць яе праваслаўнае веры. (Алена ж была ўнучкай бізантыйскага імп'ератара!) Гарантамі слова князя-католіка былі яго праваслаўныя падданыя.

Калі праз некалькі гадоў памёр брат Ян Альбрэхт, польскі кароль, Аляксандру перайшло ў спадчыну яго каралеўства. Новага караля ўрачыста каранаўші ў Кракаве. Аднак Алены на каранаці не было — Папа і польскія паны былі катэгарычна супрапті праваслаўнай каралевы. Алена Іванаўна засталася з тытулам вялікай княгині.

Як вялізны недахоп кракаўскі двор разглядаў і адсутнасць у Алены Іванаўны поўнага съпісу Бібліі. У ВКЛ на той час зводу кніг Бібліі на славянскай мове не было: каб выкананы працу, трэба было зьбіраць, а часам і наноў пе-

ракладаць тэксты. Менць у дзяржаве поўны пераклад Бібліі было для праваслаўнай Літвы момантам прэстыжу. А для караля і вялікага князя такая кніга была б важкім аргументам у палітычнай барацьбе зь цесьцем, вялікім князем маскоўскім. Вырашана было даручыць працу выдатнаму каліграфу Мацею Дзясятагу. Перапіска і аздоба задуманага кодэксу была скончаная праз пяць гадоў, у 1507 г.

Дзесяць братоў — дзесяць манахаў

Пачатак гісторыі і біяграфія стваральніка вядомыя, дзякуючы захаванаму аркушу з вялікай прыпісай «Аб напісашым кнігі сія». Перапісчык паведамляе, што ён выхадзеў з гораду Таропца (у 1501 г. адышоў ад ВКЛ да Масквы), а быў ён дзясяты сын у сям'і (ад таго і названы Мацей Дзясяты). Усе дзесяць братоў прыйшли ў манаства, манахініямі сталі і троі сястры.

Мацей з гонарам піша, што сярод іх — ігумен Прадзечанскага манастыра ў Полацку Яўфімі. На захаваным Полацкім Эвангельлі XIV ст. з манастыра Яна Прадзечы ёсьць укладны запіс, датаваны 1507 г.: «А прі том месце былі добрые людзі ігоумінь сьвятого Івана Еоўфімея Таропка с браціею...» Прозывішча прадзечанскага ігумена «Таропка» значыць «з Таропца». Можна меркаваць, што праз брата Мацей быў знаёмы і з палачанінам Францішкам Скарыйнам: перакладчыкі біблійных

кніг былі сучаснікамі і людзьмі аднаго асяродзьдзя.

Лебядзінімі пёрамі

Біблія Мацея Дзясятага — 545 аркушаў вялікага (30.7x19.5 см) фармату, яна ўключае Стary і Новы Запаветы. На кожнай старонцы 35 радкоў тэксту, упісаных так, што застаюцца шырокія палі. Палі занятыя шматлікімі паметкамі пісца і ўладальнікаў рукапісу ў пазнейшыя часы. Ва ўступе Мацей паведамляе, што гэтыя кнігі, падобна да пчалінага сота, «выкладзены ад усіх у адну».

Каліграфія «Дзесятаглава» ўражвае далікатнасцю. Почырк Мацея не застаецца нязменным на працягу ўсёй пцігадавай працы. Часам ён драбнейшы, часам больш грубы (шамеры літар 2—3 мм). Гэта залежала ад якасці атрамантуту, заточкі лебядзіных пёраў. Прыгожы почырк у спалучэнні з шырокімі палімі, раўнамернае чаргаваньне карычневага і чырвоначага атрамантуту робіць вялікое эстэтычнае ўражаньне.

Мацей быў на толькі выдатным дэкаратарам, але і выключна акуратным і граматным пісцом. Зробленыя пропускі і апіскі выправленаыя альбо ў самім тэксле, альбо на полі з чырвоным вынасыным значком. Артаграфія ў розных частках рукапісу адрозніваецца, адпаведна артаграфіі розных кніг, выкарыстаны

«Пісаў калгаснік»

Пра што пісалі беларусы ў раённыя газэты ў 1939 г.? Аналізуе гісторык Віктар Лютынскі.

Нядзюна падчас рамонту гарышча аршанскай друкарні быў знойдзены ладны стос пажоўкльых папераў. У асноўным гэта лісты чытачоў у рэдакцыю газэты «Ленінскі прызыў» (цяпер «Аршанская газета»), што некалі тут месцілася. Лісты датаваныя 1938—39 гадамі, чытэльнія, хоць выцьвіў атрамант. Улічваючы, што рукапісам амаль семдзесят гадоў, а поўнага камплекту газэты ў Беларусі няма, гістарычная капітальнасць іх несумненнай.

Пра што ж пісалі чытачы ў раёнку ў той, ужо далёкі, час? Большасць лістоў (з 31 — 18) — пра калгаснае жыццё, з чаго можна зрабіць выніову, што менавіта калгаснікі былі галоўнымі чытачамі «ЛП». Зразумела, ня ўсе лісты, якія дасылалі вісковыя жыхары ў газэту, траплялі на яе старонкі. Дый тыя, што друкаваліся, часам непазнавальна перарабляліся супрацоўнікамі рэдакцыі. Таму нерэдагаваныя рукапісы даюць шмат цікавай інфармацыі пра сацыяльна-эканамічнае разъвіццё калгасаў, культурнае жыццё на вёсцы.

Дзевяць тысяч лістоў у год

Калі знаёмісьца з лістамі калгаснікаў, адразу ўспамінаецца прыпейка, складзеная ў перадваенны час:

«У калгасе добра жыць —
адзін робіць, сем ляжыць.
А як сонца прыпичэ,
і apoшні ўцячэ.»

З 18 лістоў пра калгасныя справы толькі тры больш-менш станоўчыя (пра стаханаўцаў на вёсцы, своечасовую сяйбу і добрыя ўраджай). Пра змест астатніх красамоўна гавораць іх загалоўкі: «Узняць працоўную дысцыпліну», «Шкодніцтва», «Расхістаная дысцыпліна» і т.п. Назвы аўтарскія. Большасць карэспандэнтаў падпісваліся ўласнымі імёнамі, некаторыя прасілі пры публікацыі падпісаць псеўданімамі (звычайна «Калгаснік»).

Справедчная вера ў справядлівае і добре вышэйшае начальства, якое, у адрозненіне ад благога мясцовага, робіць усё чесна і правільна, характэрна для тых калгаснікаў. Давяралі і друка-

ванаму словам. Пра гэта съведчыць і колькасць лістоў, дасланых у газэту (яны пранумараўваныя). Напрыклад, у 1939 г. іх было каля дзесяці тысяч (для паразінання, ціпер мясцовай газэта атрымлівае прыкладна пяцьсот штук у год). Дый тое, што калгаснікі не бяліся адкрыта крытыкаўца начальства (хаця, звычайна безвынікова), съведчыць пакуль пра не задушаныя зусім паразікі калгаснай дэмакратыі і надзеі на лепшае жыццё.

«А калі хто адважыцца крытыкаўца...»

У адрозненінне ад сучасных СМІ тагачасныя газэты павінныя былі трывамаць адваротную сувязь з усімі сваімі карэспандэнтамі. Так, напрыклад, рэдакцыя адказвала калгасніку М. Пульянаву: «Паважаны таварыши! Ваша пісьмо аб тым, што старшыня калгасу Котаў узяў 300 кіляграмаў ільносемя, рэд. атрымала. Але ж зъмяшчаць яго на старонках газэты няма ніякай карысці. Аб гэтым Вы напішыце лепши ў калгасную съценгазэту і потым патрабуйце, каб былі зробленыя адпаведныя заходы».

Наўгундэ журнналісты! Пра адносіны да крытыкі «зънізу» съведчыць наступны ліст, які дазволю прывесці амаль цалкам, бо апісаны ў ім безгаспадарнасць ня зынікла і ў наступныя дзесяцігодзіні. Напісалі яго сем калгаснікаў з калгасу імя Варашылава і назвалі яго «Злачынная бестурботнасць». Праўда, у гэзэце артыкул зъявіцца пад больш лагоднай назвай «Бестурботнасць у падрыхтоўцы да сяўбы». Зъмест яго наступны: «Злачынная зрываецца падрыхтоўка да вясны ў калгасе... Авёс зусім не сартавалі, а толькі перавеялі... Кладаўшчык Марчанка Малах выступаў супраць такога «сартавання» і даводзіў яго бескарыснасць. Але старшыня калгасу Голубеў П. адказаў: «Не твая справа! Я кажу, добра будзе і так. Нас ніхто кантраляваць ня будзе»...

Рамонт інвэнтару праходзіць з рук вон дрэнна. Частка барон і плюгоў адрмантаваная, а рэшта паразікі дзе папала і завеяная сънегам... Старшыня калгасу і інш. събрэ праўлення на пы-

таныні к-каў, чаму не рамантуюцца інвэнтар, заўсёды адказвае: «А што, ці заўтра на поле паедзем? Пачакаем, пакуль снег растае. Вось тады сабяром усё і адрамантуем»...

Шкодніцкія адносіны да цягловай сілы (да каня) назіраюцца штодзённа... Як старшыня, так і брыгадзір Старыкаў Гр. і іншыя събрэ праўлення штонядзелі ездзяць па кірмашах на вельмі перагружаных конях, прычым часта не выпісваюць квіткоў, г.зн. дармова. У выніку коні вельмі худыя... Аўтамашына, якая мaeцца ў калгасе, пакінутая ў незамкнёным гумне без нагляду, і многа частак да яе расцягнулі...

Аб усіх гэтых шкодніцкіх фактах ня раз пісалася ў насьценгэце, але старшыня ніколі яе не чытае, і ніхто не раптуе на яе. А калі хто адважыцца крытыкаўца бязъдзейнасць і злачынства праўлення, дык старшыня прыказвае брыгадзірам, каб такім не давалі коней для асабістых патрэб... Пануе заціск са-макрытыкі». Вынікі публікацыі гэтага ліста нам невядомыя, як, дарэчы, і астатніх.

«Прашу праpusьціць мае заметкі як бы пабыстрей»

Амаль усе лісты напісаныя па-беларуску, у некаторых бачныя съляды тарашкевіцы. Але русыфікатарская палітыка ўладаў ужо давала свае вынікі, перш за ўсё ў горадзе. Усе лісты на расейскай мове (а іх усяго тры) менавіта з Воршы. Сярод іх ліст нейкага А. Васільевіча з вершам «Юность поёт». Дарэчы, ліст той быў адпісаны загадчыку адзе-

лу пісьмаў Яўгену Васіленку (потым вядомаму пісьменніку і журналісту). Апаніўшы паэтычны «вартасці» верша, той напісаў на ражку аркуша «Дан вусны адказ». Верш празьмерна перапоўнены рыфмаванымі банальнасцямі і напышлівасцю. Не выратоўваючы яго і такія ідэялагічна вывераныя радкі:

«От чего наша юность поет
И сияет как майский восход?
С нами Сталин могучий поет
И народ за собою ведет
Сталин — радости юной певец,
Сталин — юности мудрый отец».

Але ад гарадзкой лірыкі з'вернемся зноў да суворай сялянскай прозы. Усе лісты калгасыніку пісаныя на аркушах са звычайных вучнёўскіх спыткаў. Дый часам узоровень пісьменнасці і почырк съведчыць пра тое, што рукі наштатных карэспандэнтаў больш прызычайліся да плуга ці пугі, чым асадкі і алоўка. Але яны вельмі хацелі бачыць сваё друкаванае слова на старонках газеты. Як прыпісаў адзін з іх: «Дык прашу рэдакцыю «Ленпрызыву» пратусыць мае заметкі як бы пабыстрей. Прашу не адказваць. Пісаў заметкі Гарбачаўскі М. Пісаў калгасынік».

Чаму цяпер ня пішуць

Здаецца, і калгасы ў нас існуюць (перайменаваныя ў сельскагаспадарчыя вытворчыя кааператывы), нават ёсьць перадавыя гаспадаркі (у кожным раёне іх можна пералічыць на пальцах аднае рукі), і калгасынікі (ці як іх цяпер называць?) яшчэ шчыруюць на палетках і фэрмах. Але вось іхных допісаў аб працы і жыцці ў сучаснай вёсцы на старонках мясцовага друку (прынамсі, «Аршанская газета») ня знайдзеш. Ці там усё так цудоўна: калгасынікі своечасова атрымліваюць добрыя заробкі і мараць толькі пра рэспубліканскія «Дажынкі», дзе дзяржава шчодрай рукой раздае сельскім стаханаўцам кампютары і лядоўні? Ці пісаць развучыліся, бо вёска амаль пагалоўна сьпіваеца ад заможнага і шчаслівага жыцця?

Хутчэй за ўсё, віной таму тая абыякаласць да працы і ўласнага лёсу, што апанавала беларускае сялянства (асабліва ва ўсходніх рэгіёнах краіны) у выніку калектывізацыі, якую небеспадстаўна назвалі «другой рэдакцыяй» прыгоннага права. А прыгонныя, як вядома, людзі бяспраўныя ды бязмоўныя.

Ворши

Апошні перад Скарыйнам

Працяг са старонкі 21.

ных для перапіскі. Царкоўнаславянская мова тэкстаў даволі чистая, беларускія асаблівасці рэдкія, але ёсьць. Большай часткай яны прарываюцца ў займенніках: *табе, сабе*.

На кантролі ў вялікага князя

Мацей паведамляе ў прыпісцы, што праца была пачатая «ў Вільні, пры вялікім князі Аляксандры, быўшым каралём Польскім, вялікім князем Літоўскім, Рускім, Жамойцкім, а мітрапаліце кіеўскім і Усіе Русі Іёне, а ваяводзе Віленскім Мікалай Радзівілу...», а закончана «ў манастыры Прачыстая Дабравешчання, называным Супрасль у дзяржаве Аляксандра Хадкевіча». Зайважым: Мацей ставіць вялікакняскі тытул гаспадара на першое перад каралеўскім месца.

Далей Мацей паведамляе, што меўмагчымасць пачаць працу дзякуючы пісару вялікага княства літоўскага Фёдару. Згадка ў адным шэрагу пра вялікага князя і пісара, у якога Мацей для працы над кнігай «іспрасіх... от службы покоя», падаецца невынадковай. Малаверагодна, каб пісар бязь ведама мітрапаліта і вялікага князя, у якога быў за сакратара, даручыў складаньне зводу біблійных кніг.

Хто ж быў той Фёдар? Верагодней падаецца кандыдатура Фёдара Янушавіча, сына Янушки, які быў пісарам і каралеўскім сакратаром у 1486—1507 г. Фёдар названы «пісар былы» — ужываныне формы «былы» можна патлумачыць як паказаныне на тое, што чалавек яшчэ жывы, у адрозненні ад «кароль быўши». Бо ў 1506 г., нечакана, ва ўзросце 46 гадоў, памірае вялікі князь Аляксандар (хадзілі чуткі, што ён быў атручаны). На пасад уступае Жыгімонт I, далёкі ад таго, каб падтрымліваць пачынаньні праваслаўных падданых.

Пасля съмерці карала Мацей Дзясяты, карыстаючыся апякунствам магната Аляксандра Хадкевіча, пераехаў у Супрасльскі манастыр, каб закончыць кнігу. Магчыма, у той самы час, Мацей Іванавіч навучаў сына Хадкевіча — Рыгора Аляксандравіча, будучага стваральніка Заблудаўскай друкарні і апекуна Пятра Мсыцілаўца і Івана Фёдарава...

Вялікі князь Аляксандар.

Ад Бібліі ўладароў да Бібліі мяшчанаў

Шыкоўны кодэкс заставаўся ў далёкім Супрасль, згубленым сярод Блудаўскай пушчы. У перапісе маёмыці ад 1668 г. ёсьць «Дзесятаглаву з пуклямі медзянімі пазлацонымі». Пераплёт да нашага часу не захаваўся. У XIX ст. рукапіс вывез з Супрасльлю выкладчык Жыровіцкай сэмінарыі Павал Дабрахотаў, а ў 1911 г. кніга перайшла ў бібліятэку Пецярбургскай акадэміі навук.

Праз дзесяць гадоў паслья Мацяя Дзясятага Францішак Скарыйн Біблію надрукаваў. Перакладчыцкая і выдавецкая дзеяньніца Скарыйні ажыццяўлялася для мяшчанаў і на іх сродкі: у прадмовах і пасыялоўях ён толькі аднойчы ўспамінае сьвецкую і ні разу — царкоўную ўладу. Адзін гэты факт паказвае, наколькі розніліся пазыцыі беларускага першадрукара і яго сучасніка — кнігапісца.

Ужо шмат гадоў навукоўцы абмяркоўваюць пытаньне пра факсымільнае выданыне «Дзесятаглаву» — яно ня толькі забясьпечыла б унікальны першакрыніцай гісторыкай мастацтва і даследчыкаў славянскай біблістыкі, але і ўпрыгожыла б любы бібліяфільскі кнігазбор цудоўным — каралеўскім — кодэксам эпохі Рэнэансу. Пакуль жа пяцісотгадовы юбілей Бібліі Мацяя Дзясятага адзначаны толькі малатыражным насыщенным календаром, выдадзеным у Менску. Месца ў шэрагу факсымільных узнаўленньняў шэдэўраў кнігі, якія бытавалі ў сярэднявеччы на беларускіх землях, пакуль не занятае.

Гісторыя з Лукашэнкам на вокладцы

За кароткую сучасную гісторыю Беларусі шмат што зьмянілася. Толькі не памылкі, якія робяць палітыкі. Піша Павал Вусаў.

Часамі здаецца, што беларусы ішлі адной дарогай, а іх гісторыя — другой, і раптам, у канцы XX ст., іх шляхі су-тыкнуліся. Тоё, што адбылося ў Беларусі ў 90-я, сталася вынікам негістарычнасці беларускага грамадзтва, страты гістарычнай памяці. Шлях пачынаеца ад асэнсавання сябе народам і ўваждання ў гістарычнае быццё. Менавіта гэты працэ рушыў у пачатку 90-х.

Кожны народ перажываў трагедыі, якія фармавалі ягоную съядомасць. Трагедыі беларусаў раней заўсёды былі часткай трагедый іншых народаў: польскага, расейскага, «савецкага». Яны замацоўваліся ў супольнай памяці, але зынкалі, калі зынкалі адзінага дзяржаўныя ўтварэнні. Толькі цяпер Беларусь і яе народ перажывае асабістую трагедыю, якая заключаецца ў панаўні ўласнага аўтарытаратурызму, уласцівага толькі беларусам. Народ цяпер адчувае на сабе яго сацыяльныя і палітычныя эксперыменты. І намагаеца супрацьстаяць яму.

Ня ўсе жыхары краіны ўсьведамляюць трагізм сітуацыі, шмат хто пэўны, што нічога дрэннага ў краіне не адбываеца, і гэта систэма зьяўляеца найлепшай для Беларусі. Нічога дзіўнага — так разважала насельніцтва ўсіх аўтарытативных. Так думалі і пры Сталіну, і пры Франка. Толькі пасыля крывавай палітычнай барацьбы, сацыяльных катаклізмў расплющваліся вочы, і большасць разумела, якіх ідалаў спараджаў сон розуму

і чаго каштаваў гэты сон.

Усьведамленыне гэтага беларусамі стане гістарычным адкрыццём. У выніку адбудзеца асэнсаваныне свайго гістарычнага досьведу і фармаваныне гістарычнай памяці, якая ляжыць у падмурку съпелага дэмакратычнага грамадзтва.

Сказаць, калі гэта адбудзеца, цяжка, але працэс пачаўся.

Матэрыяльным прадуктам гэтага асэнсавання сталася праца беларускіх палітолягаў, сацыялягаў, гісторыкаў і юрыстаў, якая выйшла ў сьвет у форме кнігі

пад назовам «Палітычная гісторыя незалежнай Беларусі».

«Палітычная гісторыя» съведчыць пра дзівие рэчы. Па-першое, у Беларусі на працягу некалькі гадоў адбываліся падзеі (з гэтага пункту гледжання не істотна — добрыя ці благія), якія падкрэсліваюць палітычнае і гістарычнае існаванні Беларусі. А па-другое, у краіне ёсьць каму аналізаваць і асэнсоўваць гэтыя падзеі. Бяз гэтага асобы падзеі засталіся б толькі падзеямі і ніколі б ня сталі гісторыяй.

Сямнаццаць гадоў ад зда-

Якім бы ні было стаўленьне да презыдэнта, ягоная фігура ключавая ў найноўшай гісторыі Беларусі, а ягоная дзейнасць пакіне глыбокі сълед у съядомасці грамадзтва.

быцця незалежнасці — яшчэ ня так шмат, каб тыя падзеі сапраўды сталі гісторыяй, але больш чым дастатковая, каб яны съцерліся з памяці. Больш за тое, улада намагаеца зрабіць усё, каб аб некаторых здарэннях недалёкага мінулага грамадзтва на памяцата ўвогуле.

Гісторыя ва ўсе часы становілася ахвярай палітычных і ідэалігічных заходаў з боку ўлады, якая імкнулася зьмяніць яе на сваю карысыць. За апошнія гады гісторыя Беларусі, у тым ліку і сучасная, перацярпела некалькі «рэдакцыяў» і адпаведных ідэалігічных карэктіровак, у выніку стаўшы гісторыяй адной асобы.

«Палітычная гісторыя незалежнай Беларусі» — гэта, перш за ўсе, альтэрнатыўны погляд на палітычныя працэсы. На яе старонках можна знайсці ня толькі съмліявыя выказванні пра «палітычныя сцэнарыі», якія рэалізоўваюцца падчас выбараў, але і знайсці інфармацыю пра «тайныя спружыны» палітыкі. Падобных тэкстаў ня знайдзеш у афіцыйных падручніках па ідэалёгіі і гісторыі.

Разам з тым, кніга дае чы-

Дзейнасць дэмакратычнай апазыцыі закладае асновы беларускай палітычнай традыцыі.

тачу перадусім факты, на падставе якіх ён сам можа зрабіць уласныя вывады. Варта адзначыць, што хачя кніга і зъяўлецца «альтэрнатыўным поглядам» на сучасную гісторыю, яе нельга назваць праапазыцыйнай. Аўтары тэкстаў не ссыпаваюць дыфірамбаў апазыцыі, паказваюць яе хібы, яе пралікі ў стратэгіі і тактыцы, якія ў значнай ступені адбіліся на сучаснай палітычнай ситуацыі ў краіне.

Некаторыя тэксты варта прачытаць, перш за ўсе, ня тым, хто цікаўіца палітычнай гісторыяй краіны, а лідэрам беларускай апазыцыі, якія спрычыніліся да гэтых гістарычных працэсаў і сваёй недасканалай стратэгіі толькі падмацоўвалі рэжым Лукашэнкі.

Больш таго, апошняя палітычныя падзеі ў краіне падкрэсліваюць той факт, што як «часовыя», так і «сталія» лідэры апазыцыі ня толькі ня вучацца на сваіх памылках, а намагаюцца іх хутчэй забыць.

Сама тактыка і падыход да палітычнай барацьбы, як съведчаць тэксты кнігі, за ўсе гэтыя гады амаль не змяніліся.

Шмат якія тэксты, прадстаўленыя ў кнізе, наводзяць на думку, што ні дзеючыя, ні былыя прадстаўнікі палітычнай эліты, якія пазней увайшли ў апазыцыю, ані сучасныя і тагачасныя дзеячы апазыцыі ня мелі дзівлюх вельмі важных якасцяў: палітычнага прадбачаньня і гістарычнай адказнасці.

Адсутнасць першага не дазволіла палітычным дзеячам у самым пачатку разгледзець у Лукашэнку дыктатара. Адсутнасць другога пазбавіла іх волі да аб'яднання, наступрак уласным амбіцыям, у адзіны фронт барацьбы супраць Лукашэнкі, калі ён узурпаваў уладу. За кароткую сучасную гісторыю Беларусі шмат што зъянілася, але толькі не памылкі, якія робяць пал-

Беларускія палітыкі спачатку не разгледзелі ў Лукашэнку дыктатара.

іты.

Падчас некаторых здравнін, якія вельмі добра і дэталёва апісаны ў тэкстах кнігі (рэфэрэндум 1995 году, канстытуцыйны крызіс 1996 году, падпольная прэзыдэнцкая выбары 1999 году), Лукашэнка рызыкаваў, каб узмацніць сваю ўладу, але менавіта ў тыя моманты ў апазыцыі і ў грамадztva не знайшлося адзінай волі. Бязволнасць апанацтва толькі ўзмацняла волю да ўлады Лукашэнкі.

І аб гэтым гавораць аўтары тэкстаў «Палітычнай гісторыі». В.Булгакаў так акрэслівае палітычную стратэгію Лукашэнкі:

а) падтрымка ўнутранага крызісу і раздробленасці апазыцыі, стварэнніне псеўдоапазыцыйных сілаў,

б) трывальнне ў летаргічным палітычным сыне большасці грамадztva. Дзеля гэтага была створаная палітыка «сытасці і спакою».

Лукашэнка вынік з палітычнай культуры беларусаў. Большасць беларусаў нават не адчула таго, што яны былі свабодныя. Адбыўся працэс пераходу ад «савецкай палітычнай няволі» да беларускай палітычнай няволі». Зъянілася форма гэтай няволі, але захавалася яе сутнасць.

Як зазначае А.Екадумаў: «Постсавецкая Беларусь — спадкаемца масавага савецкага грамадztva часоў БССР зь яго дзяржаўным атэізмам і пасылядоўнай палітыкай разбурэння традыцыйных інстытуатаў». Сыходзячы з гэтага, можна сказаць, што беларускі народ быў асуджаны абраць на прэзыдэнта асобу, якой бы былі ўласцівыя менавіта такія якасці характару.

Чаму ж Лукашэнка мае такую здольнасць утрымліваць уладу? Аўтары кнігі шукаюць адказу і на гэтае пытаньне. Варта адзначыць, што якім бы ні было асабіс-

тае стаўленыне да асобы прэзыдэнта і ягонай палітыкі, ягоная фігура ключавая ў найноўшай гісторыі Беларусі. Ягоная дзейнасць пакіне глыбокі сілед у сувядомасці грамадztva і яшчэ доўгі час будзе адгukaцца ў яго палітычнай будучыні.

На старонках «Палітычнай гісторыі...» можна знайсці тлумачэнне мэханізмаў пабудовы аўтарытартай систэмы. Як зазначае В.Сіліцкі: «Пасыль рэфэрэндуму 1996 году ў Беларусі зынікла палітыка як працэс здабыцца ўлады, які адбываецца ва ўмовах канкурэнцыі. У Беларусі з 1996 году палітыкай займаецца толькі адзін чалавек. Астатнія альбо спрабуюць здабыць адміністрацыйны ўплыў праз зблышлага цырыманіяльныя палітычныя інстытуты (такія, як парламэнт і выбары), альбо спрабуюць выкарыстаць цырыманіял як сродак піар-кампаніі. Аднак пасыль кожнага электаральнага цыклу расклад сілаў застаецца нязменным: палітыкай у беларускай дзяржаве і надалей займаецца адзін чалавек».

Кніга «Палітычная гісторыя незалежнай Беларусі» — фундамэнтальная праца, аснова для вывучэння палітычных падзеяў, якія адбываліся ў Беларусі на пераломе стагодзьдзяў.

Палітычнай гісторыя незалежнай Беларусі. — Вільня: «Інстытут беларусістykі», 2006. — 774 с.

Памяць вялікага землятрусу

Партугальскія археолягі раскрылі страшэнныя падрабязнасці трагедыі 1755 г., якая зраўняла зь зямлёю Лісабон. Яны знайшлі самую вялікую брацкую магілу XVIII ст. З трох тысяч чалавек у ёй ня ўсе загінулі ад землятрусу. Многіх расстралялі, а некаторых... зъелі.

Раскопкі былі ахутаныя таямніцай. Афіцыйна апошнія тры гады археолягі вывучалі рэшткі францысканскасага кляштару XVII ст. І толькі цяпер яны паведамілі, што насамрэч натрапілі на найбольшую брацкую магілу XVIII ст. У ёй ляжаць мінімум трох тысяч чалавек. Гэта ахвяры знамітага лісабонскага землятрусу 1755 г., які зраўняў партугальскую сталіцу зь зямлёю.

Тая падзея і ў наш час трапляе ў шэраг выключных. Толькі ў 270-тысячным Лісабоне колькасць ахвяраў ацэнваецца мінімум у 60 тыс. чалавек, у суседніх гарадах — 6—8 тыс., у гішпанскім гандлёвым горадзе Аямонце і навакольлі загінула ад цунамі 2 тыс. чалавек, да 8—10 тыс. загінулі ў адной толькі вёсцы ў Марока, што трапіла пад апоўзень. Ахвяры ў сельскай мясцовасці Партугаліі і Афрыкі невядомыя.

Ролю ў маштабнасці катастрофы адыграла і тое, што 1 лістапада — Дзень усіх сьвятых. І а 9.40 раницы, калі горад скаланула, многія былі ў цэрквах.

Інстынкт пагнаў жывых ня з гораду, а бліжэй да вады — у надзеі ссысці на чоўнах у мора. Праз 20 хвілін, якраз калі на набярэжнай сабраўся натоўп, прыйшла першая хвала вышынёю 12—15 м. А затым новая лісабонская набярэжная абрыйнулася разам зь людзьмі.

А праз тры гадзіны пасыля разбуральных штуршкоў, ад адкрытага агню на

кухнях і алтарах, пачаліся ўзгараныні, якія, дзякуючы моцнаму ветру і падпам марадзёраў, хутка перараслі ва ўсеагульны пажар. Ён панаваў у горадзе пяць сутак.

Катастроfu адчула ўся Эўропа. Хоць эпіцэнтар, паводле сучасных геафізыкаў, знаходзіўся ў акіяне — за 350 кіляметраў у паўднёва-заходнім кірунку ад Лісабону.

Раскопкі магілы дакладна паказалі, які жах адбываўся на вуліцах гораду. І наколькі дакладна і зладжана спрацавалі ўлады краіны, асабліва дзяржсакратар маркіз дэ Памбаль, якому ўдзячныя лісабонцы паставілі помнік за выратавальную працу. Гэта ён патлумачыў маладому каралю, што перад аднаўленнем гораду трэба «пахаваць мёртвых і нагадаваць жывых», каб пазубеніць распаўсюдзе інфекцыі, голаду, марадзёрства і панікі.

Цяпер стала зразумела, якія менавіта слова маркіза ўвасобіліся ў жыцці.

Перш за ёсё, у магіле археолягі знайшлі ня толькі рэшткі людзей, але і фрагменты жывёльных і рыбных костак, рэшткі глінянага посуду, ружанцы, мэдальёны і нават напарстак. Усе прадметы датаваныя гадамі, што працягнуліся пасля катастрофе. «Яны не адасаблялі целаў ад съмецця, усё скідалі ў адну кучу. Было не да сантymентаў», — кажа Жуан Луіз Кардоза,

прафэсар археалёгіі з Адкрытага ўніверсітэту Лісабону.

Падчас працы з магілаю судовы дантыст з універсітэту Лісабону Крыстына Пэрэйра апрацавала 1099 зубоў, што належалі ахвярам трагедыі. Выкарыстоўваючы стандартную працэдуру ідэнтыфікацыі людзей па гэтых рэштках, яна змагла «апазнаны» 79 чалавек, у тым ліку і немаўлят.

Узрост большасці ахвяраў — ад 17 да 35 гадоў, з чаго навукоўцы зрабілі высьнову, што ў зруйнаваных раёнах Лісабону большасць жыхароў былі мададымі. І, мяркуючы па прыстойным стане зубоў, яны ня елі цукар, які самі ж партугальцы імпартавалі са сваіх калёній у Афрыцы і Бразілі.

Затое стала зразумела, што тым, хто выжыў, не ўдалося пазубеніць голаду. Таму яны зразалі зь нябожчыкамі мяса і елі (съяды разьдзелкі дакладна бачныя на некаторых рэштках).

Няшмат разабараліся эксперыты і з нацыянальным складам лісабонцаў XVIII ст. Яны знайшлі толькі адзінку рэшткі чарнаскурай жанчыны. Затое раскарапалі мноства прадметаў, якія выкарыстоўваліся для абмену на рабоў. Напрыклад, рэдкія марскія ракавіны. Гэтым раскопкі пацьвердзілі, што ў Лісабоне жылі рабы з партугальскіх калёній.

Таксама археолягі атрымалі мноства страшных доказаў разбуральнасці землятрусаў. Паводле іх, «многія косткі пашкоджаныя, расыснутыя і зламаныя ў некалькіх месцах. Відаць, гэтых людзей даставалі з-пад завалаў і як ёсьць скідавалі ў магілу. З чэрапу трохгадовага дзіцяці ўсё яшчэ выступае востры край каменя».

Аднак некаторыя з пахаваных памерлі не ад землятрусу. Іх расстралялі рэгулярныя войскі, выкліканыя ў горад для «зачысткі».

Хутчэй за ёсё, вайскоўцы атрымалі загад зынішчыць усіх марадзёраў і параненых, кожаў археолягі. Таму што выратаваць іх ўсё адно не маглі. А калі б пачалася інфекцыя, вымер бы ўвесе горад. Таму ў некаторых чарапах ёсьць адтуліны, якія можа пакінуць толькі куля.

Навукоўцы таксама знайшлі некалькі аплылых мэдальёнаў. Да іх прыліп амаль запшлянелы пясок. Такое магло здарыцца толькі пры вельмі моцным пажары з тэмпературай каля тысячи градусаў Цэльсія.

Пакуль удалося раскапаць толькі невялікую частку магілы. Адкрыты ўчастак разъмясцілі пад шклом і выставілі на ўсеагульны агляд як памяць пра той страшны дзень.

Шатляндъя: ці будзе незалежнасьць?

Тры стагодзьдзі мінула з таго часу, як была заключаная унія паміж Англіяй і Шатляндыйяй. За гэты пэрыяд Шатляндью прызываюці ліся ўспрымаць як неад'емную частку Вялікай Брытаніі. Шатляндцаў неаднойчы ставілі ў прыклад розным сэпаратыстам і нацыянал-радыкалам. Ідоўляг рускага імперыялізму Мікалай Данілевскі пісаў: «Шатляндцы ў іх [ангельцаў]. — У.Ш.] — нязначнае нацыянальнае адценъне, як у нас велікасны, маларосы, беларусы».

Англінізацыю шатляндцаў можна прасачыць на такім прыкладзе. Робэрта Бёрнза мы ведаем як шатляндзкага паэта. А Вальтэр Скот і Робэрт Льюіс Стывэнсан для нас — ужо ангельскія пісьменнікі.

Сёння ёсё часьцей гавораць пра тое, што Шатляндъя паварочваецца сыпнай да Англіі. Што ня сёння заўтра съязг съятога Эндрру можа зноў заніць сваё месца на мапе Эўропы. Што здарылася? Чаго хо чуць жыхары «апошняй ангельскай калёніі», як называюць шатляндцы сваю краіну?

Пачынальніцай англо-шатляндзкай інтэграцыі можна лічыць Марыю Ст'юарт. Сваёй съмерцю Марыя фактычна забясьпечыла сыну Джэймзу магчымасць заніць ангельскі трон у 1603 годзе. Аднак спатрэбілася больш стагодзьдзя, каб абыдва каралеўствы.

Англа-шатляндзкі хайрус 1707 году называюць «шилубам на разылку». Галоўным яго матывам было

жаданьне шатляндцаў да-лучыцца да эксплюатацыі ангельскіх калёній.

Шатляндцы шмат зрабілі для стварэння Брытанскай імперыі. Дастаткова называць такія імёны, як Дэвід Лівінгстан, Чарлз Гордан — першы губэрнатар Судану. Паўночнаірландзкія пратэстанты, радэзійскі лідэр Ян Сміт, жыхары Фалклэндзкіх выспаў — таксама шатляндцы. Таму імперыялізм не ангельскі, а

брытанскі. Активізацыю шатляндзкага нацыяналізму, у сваю чаргу, звязваюць з заняпадам Брытанскай імперыі. Страцішы былыя ўладаньні, Брытанія ператварылася ў «хворага чалавека Эўропы», а Шатляндъя, як і Валія, і Паўночная Ірландъя, трапіла ў лік «дэпрэсійных раёнаў» з самымі вялікімі цэнрамі на жыльльё, беспрацоўем і г.д.

Шатляндзкі нацыяналізм мае, найперш, эканамічна-сацыяльныя характеристар, а Шатляндзкая нацыянальная партыя займае ў палітычным раскладзе левы флянг, што тыпова для нацыяналізму бездзяржавных народаў у Эўропе. Адзін з яе заснавальнікаў Х'ю Макдэйрмід напісаў у свой час на шатляндзкай гаворцы «Гімн Леніну».

Яшчэ адной асаблівасцю шатляндзкага нацыяналізму звязана з тое, што ён ня носіць культурна-этнічнага характеристару. Лідэры Нацыянальнай партыі падкрэсліваюць, што шатляндцамі яны лічаць усіх, хто живе на шатляндзкай тэры-

торыі, нават усходніх мігрантаў.

Доўгі час ідэя шатляндзкай незалежнасці не ўспрымалася ўсур'ёз. Сытуацыя зьмянілася, калі на ўз্বярэжжы Шатляндъя была знайдзеная нафта. «Нам казаць, што для незалежнасці мы занадта бедныя, цяпер акказваецца, што занадта багатыя», — жартуюць шатляндцы... Сямым вялікім посыпехам шатляндзкага руху можна лічыць аднаўленчы ў 1998 годзе шатляндзкага парламэнту. Аднак першыя выбары ў новы парламэнт выйгралі лейбарысты. Сёння сытуацыя адваротная.

Сярод прычынаў новага ўздыму нацыяналістаў называюць непапулярнасць палітыкі Тоні Блэра ў Іраку, прыклад Ірландыі, якую ўжо называюць «кельцкім тыграм». Шатляндцы незадаволеныя дзейнасцю цяперашняга парламэнту, які займаеща пераважна выданнем розных забаронаў і пазбаўленіем шэрагу важных функцый. Ён ня можа рэгуляваць замежную, іміграцыйную, фінансавую палітыку.

Што будзе, калі шатляндцы абвесьціць сваю незалежнасць?

Шатляндцы лічаць, што маюць найлепшыя шансы для ўваходжання ў ЭЗ, бо ў іх даўно дзейнічаюць эўрапейскія законы. Эўразвяз, у сваю чаргу, байца, што шатляндзкі прыклад можа выпусціць «дэжына нацыяналізму» ў Бельгіі, Францыі, Італіі, як кажучы ўжо пра Валію, Паўночную Ірландыю.

Съцвярджаюць таксама, што шатляндзкія запасы нафты могуць неўзабаве і скончыцца.

Што пераможа: шатляндзкі гонар ці шатляндзкая практичнасць? Пакажа недалёкая будучыня.

Усяслаў Шатэрнік

Аджара

Вітрина Чарнамор'я. Бульвар у Батумі.

Працяг са старонкі 16.

астрономію, паэзію й прынёс самыя перадавыя на той час тэхналёгіі вытворчасць і дойлідзтва.

Усе згодныя, што ўсходніе хрысьціянства — самая старажытная вера грузінаў, ад II ст., для Рэканкісты й злучэння краіны нацыянальная грузінская царква была выключна важным чыннікам, дзякуючы якому ацалела й мова й пісьменнасць і сам нацыянальны дух, але пазней іслам вярнуўся ў Аджару й ад XVI стагодзьдзя тут панаваў, што зусім не зашкодзіла аджарам захаваць сваю грузінскасць.

Забраўшыся ў горную вёску, сеў пагутарыць з купкай тамтэйшых мэханізатарапаў. «А дзе ў Вас тут мячэт?» — пытаюся. Мае суразмоўцы на хвіліну прымоўклі, зъдзіўлена разглядаючы мяне. «А Вы знаёмыя з нашымі традыцыямі... Ну, там у нас толькі старыя цяпіер». Ізноў жаданьня ўпусціць у свой сьвет тубыльцы ня выявілі, прапанаваўшы пайсыці лепей за стол. Ну хоць бы кавы папіц!

Цяперашняя ўлада съядома хавае ісламскасць Аджары. Вы ня знайдзеце інфармацыі пра тутэйшыя мячэты ні на турыстычных мапах, ні ў буклетах... Хоць пра хрысьціянскія цэрквы, нават пра самыя нязначныя, толькі што збудаваныя, абавязкова ёсьць указаныні. З аднаго боку, памкненыне Грузіі замацаваць сваю ідэнтычнасць на мяжы з вялізарнай Турцыяй, цалкам зразумелае, але зь іншага — гэта стварае комплексы.

На пытаньне, ці Вы аджары, сёньня мож-

на пачуць: «Не! Я хрысьціянін!»... Аднак съяніны ў рэстарацыйах па-ранейшаму ня знайдзеш.

Легась была створаная Мусульманская дэмакратычная партыя Грузіі, што мае бараніцу правы мяншыній, што вызначаюць іслам. Паводле іхных, неафіцыйных, ацэнак, такіх у гэтай краіне кожны чацьверты.

Цёплы хлеб

Неад'емная частка рацьеу ў Аджары — цёплы хлеб, халодная вада й горнае паветра. Скажу шчыра, я добра схуднеў за час свайго падарожжа. Ежа ў Аджары вельмі смачная, але... лёгкая. Пікантны сыр — нягусты, салата — ва ўласным саку, хлеб — праснак... Ні тлушчу, ні съятаны, ні масла... Але лазіць па гарах, купацца ў моры ці вадаспадах усё адно даводзілася.

Стол пад вадаспадам

Вось гэтак прыблукаў пад вадаспад, што ў лесе, на краю мястэчка Махунцэці, а там чакаў... накрыты стол: віно, крынічная вада, хлеб, зяленіва. На чысьціцткім абрuse талеркі, шклянкі, збаны. Нейкі сон. Адпачыў ды пайшоў шукаць, каму дзякаваць. У выніку пазнаёміўся з тузінам людзей. Пачуў тузін гісторыяў. Хто ставіць той стол, не разбраўся. Але сэрца напоўнілася забытымі й прыгожымі пачуцьцямі. Як у юнацтве.

Першыя тосты ў Аджары заўсёды «За Бога і за мір». Тосты тут на дзвіва прыгожы й цікавыя. Выходзяць цэлья прыпавесы.

Дарэчы сказаць, за два тыдні нам не сустрэліся п'яныя людзі на вуліцах. Нідзе й ніколі нікто тут ня будзе піць з рыльца на вачах у людзей. Дзясяткі тысячай цвярозых маладых людзей па вечарах танчаць, гуляюць у баскетбол ці футбол, купаюцца ў моры, мілуюцца на залітых агнямі батумскіх бульварах пад шатамі магноліяў.

Унікальныя віны

За стагодзьдзі асманскага панавання грузіны-аджары, хаваючы ад ісламскіх уладаў свой вінаград у горных лясах, дасягнулі выбітных вынікаў. Адметнасць

Вадаспад у Махунцэці. Пачастка для падарожных: хлеб, віно, вада, зяленіва.

тутэйшага вінаградарства — высотныя пляцістая гатункі лазы. У Аджарыі расце тузін тутэйшых гатункаў вінаграду, што не растуць больш нідзе: чхвэрэ, мекрэнчхі, пхэніс дзудзу, бrola, сацуры, харысталы... Гонарам тутэйшых вінарабай ёсьць Кедзкі вінзавод, дзе вырабляюць шэдэўр «Кедзкі цолікауры», з дзіўным водарам ружаў. Тутсама вырабляюць унікальнае віно з тутэйшага гатунку чхавэрэ. Горцы лічаць яго лекавым і п'юць па каўтку. За савецкіх часоў пра тутэйшыя віны ведалі адзінкі. Цяпер іх зможа ацаніць кожны. Хто дабярэцца ў тая далёкія горы...

Кухня ў Аджарыі, апроч агульна-грузінскіх брэндаў, кшталтам вострага, духмянага супа-харчо, пяшчотнага сацыві (заліўнога з арэхаў і курынага мяса), сачыстых хінкалі, мае шмат рэгіянальных адметнасці. Гэта, перадусім, аджарскі хачапуры зь вясковай печы — пышны прог з сырам, вяршкамі й яечнія, усыятыку ў сяродзіне. Есці гэта відэльцам немагчыма, толькі рукамі... А таксама барано з запечанага сыра, малака й яйкаў. І ачма — сладёны прог з двумя гатункамі сыру й галушкамі.

Порта франка

Батумі пераўтварыўся ў вітрыну Грузіі. Пусыдлі ў паветра ўсё, што нагадвало тут пра савецкасць: вялізарныя шэрыя спаруды гатэлю «Мэджа» і вайсковага шпітала, што займае вялікі квартал праства ў цэнтры гораду, помнікі Леніну й Сталіну ды драбнейшым катам. А вось дом-музей Сталіна пакінулі, дзеля гістарычнае праўдзівасці. Толькі цяпер у Батумі ёсьць і музэй Альфрэда Нобеля, які меў тут офіс. Ды яшчэ тузін выдатных музэяў і галерэяў. Хочаш паглядзець шкілет кіта ці карпіну Пірасмані, унікальную анатычную кераміку, што вылавілі ў тутэйшых водах — калі ласка!

Адзін з самых цікавых музэяў — музэй дойлідзтва Аджарыі пад адкрытым небам. Тут, у падсветленых шклянных скрынках, як у акварыюмах, выстаўленыя макеты самых адметных спарудаў тутэйшых рэгіёнаў... Гледзячы на драўляныя санкі, пад пальмаю, прыгадваеш калірныя расповеды горцаў пра свой сънежны край...

Цяпер на краю горада расчышчаныя руіны крэпасці Тамарцысхе, што была ўзьведзеная тут у X ст....

Пасляя бясконцае зъмены ўладаў у 1878 г. Батум далучылі да Расеі.

Горад імкліва вырас, дзякуючы бакінскай нафце. Менавіта з Батума нафту з Баку вывозілі на экспарт. Дзеля ажыўлення бесперашкоднага гандлю тут існаваў рэжым porto-franco. То бок Батум меў

Горад-крэпасць Gonіё. Лічыцца, што тут пахаваны апостал Матвей.

права бязмытнага ўвозу і вывозу тавараў. Гледзячы на тутэйшыя палацы й храмы, гэта можна лёгка ўяўіць. Тут дзейнічалі консульствы асноўных эўрапейскіх дзяржаваў. І гэтая наўпростая эўрапеізацыя не прайшла марна. Да сёняня тут дзейнічае славуты тэатар, універсytэт, акіянарыпом, стары цырк, старасьвецкая рэстараны й кавярні.

Стараадаўні бульвар, закладзены французамі ў XIX ст., да сёняня спраўна служыць. Дзеюць і славутыя некалі тытунёвая, чайнай і... кафэйная фабрыкі. Паміненьне быць эўрапейцамі тут агульнае. Нехта вывешвае сынаг Эўразіязу (часам і над дзяржавнымі ўстановамі), нехта падкрэслена паліць французская цыгароты, а нехта перапівае італьянскія піяле.

Батумцы зъбераґаюць кожную драбнотку сваій гісторыі: ад старых чыгунных парэнчаў да мэмарыяльных савецкіх табліц дзеячам культуры. На дамах, дзе ў 1918-1921 гадах былі кансуліяты Эстоніі, Украіны, Аўстрый, цяпер зы meshчаныя мэмарыяльныя табліцы. Гэтак гістарычнае памяць становіцца часткаю калектыўнае съядомасці. Так, грузіны адчуваюць сябе эўрапейцамі!

Маленькая Эўропа

І нешта пачынае мяніцца. Там, дзе была савецкая авіябаза — цяпер шыкоўныя навукові аэрапорт. За туркамі сіяшаюцца армянскія, грэцкія, ізраільскія інвестары. Толькі казахстанскія інвестыцыі ў Аджарыю у 2004-2005 годзе склалі 30 млн даляраў, у 2006 — 200 млн!

Ва ўтульнай літаратурнай кавярні

«Literatarulі» замаўляем духмянную каву патурэцку ѹ шклянку вады са льдом. За ваконом душная паўднёвая ноч, што густа патыхае эўкаліптамі, лімонамі й морам. У кавярні-кнігарні — прахалода. Чалавек, зь якім гаворым, слухае ўважліва й добразычліва... Прынёс каву. Спытаў, ці добрая. «А якія ў вас сёньня дэсэрты?» «Ня ведаю, ужо ночь... А я піяніст тут», — адказаў ён і сеў за піяніна. П'ючу духмянную густую каву, згатаваную батумскім піяністам, разглядаючы букіністычныя кнігі на ўсіх мовах, думаеца не пра палітыку ці гісторыю культуры. І не пра клопат, што чакае нас у далёкім паўночным родным краі... Думаеца зусім пра іншае...

Фота Веранікі Дзядок

Бананы ў Аджары, што лапухі ў нас. Цэнь ад іх — добры паратунак у съёку.

Бастыён не здаецца

Наведаўшы апошні бастыён
сацыялізму — нязломную
Карэйскую Народна-
Дэмакратычную Рэспубліку, склаў
сёпіс рэчаў, якія мяне найбольш
уразілі. Піша Лёлік Ушкін.

Мабільнікі ў шаху

Падчас памежнага кантролю пытаваць: ці ёсьць мабільнікі? Аказваеца, ка-
рыстапца гэтымі апаратамі на тэрыторыі
КНДР забаронена. Мабільнікі памежнікі
забіраюць і акуратна кладуць у спэцыя-
льны меш. Потым яго адносяць на склад,
які знаходзіцца праста на тэрыторыі
аэрапорту. На зваротным шляху
мабільнікі аддаюць. Яшчэ больш цікава
паступаюць з ноўтбукамі. Са словаў тых,
хто быў у КНДР неаднаразова, правозіць
ноўтбукі дазваляюць, аднак потым, калі
вас няма ў нумары, спэцыяльныя людзі з
Камітэту прыходзяць і каплююць усю
інфармацыю зь вінчэстру.

Стадыёны і шпіёны

Паспрабавалі неяк увечары зайсыці на
стадыён, дзе дзяўчата стукалі ў баскет-
бол. Салдат з аўтаматам, які стаяў на
уваходзе, перагарадзіў дарогу і знакам
даў зразумець, што ўваход забаронены.
«Усё ж КНДР ужо на тая, што была пры
Кім Ір Сэне,» — сказаў мне пасыля сябра,
які бываў тут раней. Зы яго словаў, у
Паўночнай Карэі назіраеца незвычай-
ная палітычна адліга. Прыйкладна дзе-
сяць гадоў таму, калі ён спрабаваў
прайсці таксама на нейкі стадыён, вай-
скову загналі яго штыкамі ў падсобку і
ўсю ноч дапытвалі як замежнага шпіёна.
Толькі зранку куратары з арганізацыі,
якая яго запрасіла, знайшли небараку.

Прыйшоў, пабачыў, прасьпявав

Раніца ў Пхеняне пачынаеца незвы-
чайна. А пятай гадзіні з усіх рэпрадукта-
раў, якія ёсьць на кожным слупе, пачы-
наеца трансляцыя нейкай мэлёды. Музыка незвычайная, кшталту авангар-
дных кампазыцыяў Дэвіда Боўі. Пусты
горад (тут настолькі чыста, што муніцы-
палітэт нават ня траfiцца на съметніцы). Туман. Гучыць нейкай чумной музыка.
Нагадвае галіўдуздзкі фільмы пра зомбі.

Карэйцы — вельмі музычны народ.
Уся адукацыя ідзе на аснове музычных
твораў. Не адстае і партыйнае кірауніцтва.
Падчас візыту ў бункер, дзе ў час вай-
ны знаходзілася стаўка паўночнокарэйс-

кай армii, паказалі месца, дзе вялікі пра-
вадыр у годзе 1952-м сустрэўся з найлеп-
шымі байцамі з фронту. Сустрэча на-
столькі яго ўразіла, што ён праста на мес-
цы склаў песню пра іх подзвігі і прась-
піваў яе. А на закуску яшчэ назібрала
каштану ў засуну салдатам, якія мар-
шыравалі на фронт, у кішэні.

Дэфіцыт эўрапэоідаў

У мясцовым паўночнокарэйскім кінэ-
матографе ёсьць вялікая праблема. Га-
лоўным чынам тут здымоюць фільмы
пра герайчную барацьбу байцоў Паўноч-
най Карэі з амэрыканскімі імпэрыялі-
стамі ў 1950-я гады. Дык вось граць тых
самых імпэриялістуў няма каму: людзей
з эўрапейскім мызамі ў Карэі амаль
няма. Калі існаваў Савецкі Саюз, праб-
лема яшчэ неяк вырашалася за кошт ус-
ходнеўрапейскіх і савецкіх студэнтаў,
якія па аблмене вучыліся ў мясцовых
ВНУ. Цяпер на гэты конт поўны галік.
Даводзіца карэйскіх акцёраў мазаць
грымам і накладаць ім штучныя насы.
Аднак дапамагае мала.

Кім Ір Сэн і ўгнаенны

Дзіўны форцэль выкінула гісторыя з
нябожчыкам Кім Ір Сэнам. Трэба было
ж такому адбыцца, што апошні раз ён
з'явіўся на экране падчас нейкага пра-
хаднога паседжання па пытаннях угна-
енны. Спачатку выслушаў чыноўнікаў,
а потым, як і належыць, зрабіў ўсім кан-
крэтную галавамыйку. На наступны
дзень генэралісімуса ня стала. Бедным

карэйцам даводзіцца глядзець кожны
дзень ту юніверситетскую нараду (яе ўвечары
дэманструюць па тэлеку). Мяркую,
што яны ўжо вывучылі на памяць кож-
ную рэпліку прамовы Кім Ір Сэна і ня
слаба прасунуліся ў вобласці ведаў пра
кампост.

Паказуха па-карэйску

Прывезылі на магілу аднаго зь першых
караеў Карэі. Магіла ўяўляе сабой кур-
ган і некалькі помнікаў побач. Адзін з іх —
у выглядзе вялікага мужчынскага
органа: вяліможа меў больш за 20 жонак.
Чамусыці побач з органам сябры
сельскага каапэратыву з суседнай вёскі
адзначалі славіную гадавіну: роўна пяць-
дзесят гадоў таму іх каапэратыву наведаў
таварыш Кім Ір Сэн.

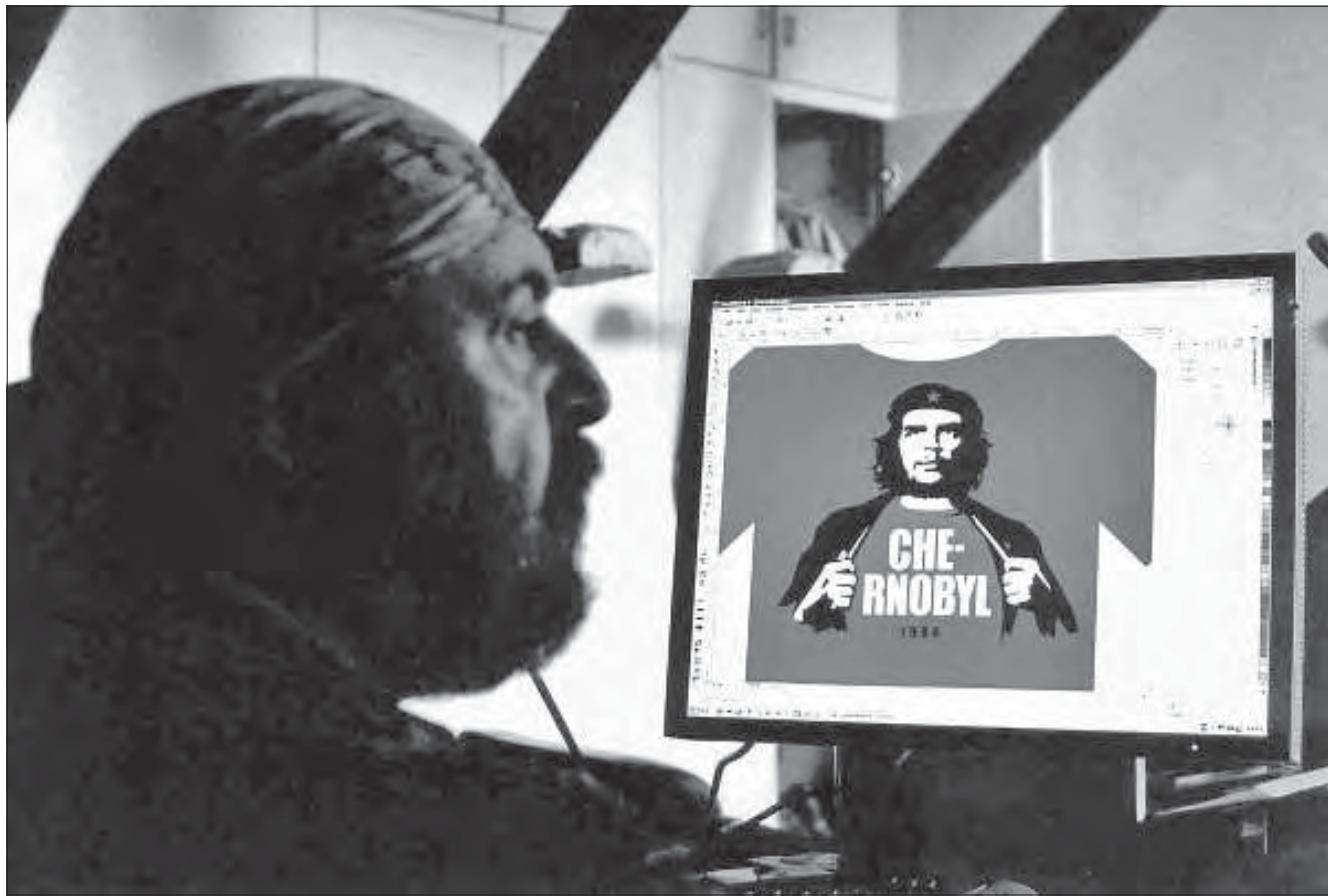
Мужчыны забойна танчылі адзін з ад-
ных пад нейкую папсу, а жанчыны рых-
тавалі абед. Паглядзеў мэню. Няслаба
жывуць мясцовыя калгасынікі: крабы,
креветкі, віно і г. д. Нават засмажылі са-
баку з такой нагоды. Аднак потым спэцы
па Карэі распавялі, што пабачаны намі
сабантуў быў тыповай пацёмкінскай вёс-
кай: так тут часта робяць, каб стварыць у
інтурыстычнай іллюзіі пра тое, што пры Чуч-
ху ўсім запыренна жывеца.

Лінія Кіма

Уразіў мэмарыяльны комплекс — ля-
гер партызанаў атраду Кім Ір Сэна на
поўначы краіны. Нас туды прывезлі
спэцыяльным самалётам. Лягер знаход-
зіцца ў лесе пад горою Пэкту і ўяўляе
сабой пяць-сем домікаў.

Цікавыя трэпкі. Па-першае, як
знайшлі лягер: быццам пры канцы 80-х
была моцная бура. Яна паваліла ўсе дрэ-
вы, і лясінчыя нечакана змаглі паба-
чыць гэтыя партызанская зямлянкі. Па-
другое, у лягеры ёсьць супэрскіпазіці —
надпсы, якія зрабіла жонка Кім Ір Сэн
на ствалах соснаў у перапынку між
баямі. Ствалы з надпісамі знаходзяцца ў герметычных шкляных кубах,
напоўненых спэцыяльным газам. Пры-
кол у тым, што якраз тут Кім Ір Сэн пра-
чытаў вельмі экзягічную прамову пра
тое, як важна клапатліва ставіцца да
прыроды.

Нарэшце тут знаходзіцца домік, дзе,
паводле афіцыйнай вэрсіі, у 1942 г. на-
радзіўся Кім Чэн Ір. Між тым, перад
съмерцю яго бацька Кім Ір Сэн нечакана
вызнаў, што ў гэты час ён ужо некалькі
гадоў як жыў у СССР. Хто пісаў тая лё-
зунгі на дрэвах, хто нарадзіўся ў гэтым
доме і ад каго — незразумела, аднак ком-
плекс працуе, як працаваў. Калі мы вы-
яжджаі, туды прывезлі цэлы грузавік
піянэраў.

Мастак Уладзімер Цэсьлер на здымку Джэфа Баніфасіно.

Баніфасіно ў Менску

Французскі фотограф Джэф Баніфасіно прэзэнтуе фотакалекцыю з Вольскім, Арловым, Вайцюшкевічам, нашаніўцамі.

У Галерэі Шчамялёва 15 жніўня адкрылася персанальная выставка французскага фотамастака Джэфа Баніфасіно «Менск. Партрэты».

Джэф Баніфасіно здымае ва ўсім сьвеце. Беларусь прыцягнула фотографа як месца, дзе пульсует жыцьцё, адбываюцца падзеі і людзі жывуць на лязе часу. Здымаў ён з большага людзей культуры й мастацтва: артыстаў, інтэлектуалаў, танцораў.

Выстава прыедзе ў Менск з Парыжу, дзе экспанавалася ў галерэі «Халадзільнік».

Галерэя Шчамялёва знаходзіцца на праспэкце Ракасоўскага, 49 (Серафранка).

КАНЦЭРТ

За вышыванку — 5 тыс. зньіжкі

23 жніўня ў клубе «Step» (вул. Прытыцкага, 62) пройдзе фольклорфестываль «Crivia aeterna: Архаіка і сучаснасць». Бяруць удзел: «Moon far away» (Расея), «Pragnavit», «Osimira», «Essa», «Svalbard», «Tod geheim». Кошт квіткоў 20 тыс. руб., наведнікам у народных, сярэднявечных і гатычных строях — 15 тыс. руб. Даведкі: (029) 646-64-97, 708-31-91.

ВЫСТАВЫ

Лянкевіч у Дрэздэні і ў «Падземцы»

У Нямеччыне да 6 верасьня працуе персанальная выставка фотографа «НН» Андрэя Лянкевіча «Фокус на Беларусі». Здымкі фотожурналіста — вытрымкі зь беларускай штодзённасці: «простыя» людзі ў вёсках, міліціянты на вуліцах, незалежныя мастакі, моладзь, незадаволеная сучаснасцю, і мінулае, якое нікя ня хоча ссысці ў нябыт.

Месца правядзення выставы: Kulturverein riesa efa, Adlergasse 14, 01067 Dresden.

20-га жніўня а 18-й у артхаус-галерэі «Падземка» (пр. Незалежнасці, 43) — адкрыццё фотавыставы Андрэя Лянкевіча «Living with Art», якая будзе працаваць да канца месяца.

Уладзімер Кандрусеўч

У мастацкай галерэі ЛаСандр-арт (Раманаўская слабада, 24) працуе выставка Уладзімера Кандрусеўчі. Ніводны сумленны літвін ня мусіць прапусціці! Хіба что баччу мастака-беларуса, які б маліваў Цуд Святога Казімера пад Палацкам у 1518 г., або абраў съвятыя Цэцілія, патранэсы касыёльной музыкі, або літвінскую ідylію XIX ст. — «Калдуны графа Тышкевіча»?

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

«Зорны пыл»

Зорны пыл (Stardust)

ЗША — Вялікабрытанія, 2007, каліяровы, 130 хв. Рэжысэр: Мэцью Вон

Рамантычная казка паводле кнігі Ніла Гэймана
Адзнака: 7 (з 10)

Аднойчы малады чалавек праз правал у вясковым муры трапіў у чароўную краіну, дзе пазнаёміўся зь пекнай служанкай ведзьмы. Праз дзвеяць месяцаў юнаку падкінулу сына... Вясковага недарэку й зынічку чакаюць прыгоды з адзінагорам, паветранымі піратамі і чарапіцтвам. Але самае галоўнае — выпрабаваныне сэрца...

Карціна Мэцью Вона — рамантычная казка з кананічным вясельлем пры канцы. Стужка далёкая ад су-

р'ёнасці «Гары Потэра» і раскошы «Піратоў», культавай баўгітасці «Конана» — і зубастасці «Шрэка».

«Зорны пыл» — фантазія з надрыўнымі мыльна-пэрнімі інтанацыямі. Эмоцыі — наўняя і дыдактычныя; героі — ганаровыя казачныя маскі. Зло ёсьць зло, дабро ёсьць добро. І ўесь фильм нейкі разбэрсаны.

Але ў гэтым і асалода.

Быццам трываш у руках зачытаную дзіцячу кніжку. Яна не наехайная, і нязграбная, і недасканалая — але самая любімая. Бо гаворыць сэрцам.

Цырк-шапіто, кірмашовыя атракцыёны... съпляшай-цеся, пакуль не забыліся на сваё дзяцінства.

А вось дзеці могуць глядзець фільм гадоў з дванаццаці. Ведзьмы страшныя, дый прынцы добрымі манерамі не вылучаюцца.

«Зорны пыл» — нечаканы летні падарунак для гледача. Калі вы здольныя быць наўнямі, каб яго ацаніць.

Андрэй Расінскі

ГІСТОРЫЯ Ў «НН»

Жнівень 2007

Расстраляная археалёгія.	18
Піша Мікола Крывальцэвіч	
Апошні перад Скарынам.	21
500 гадоў першаму ў Беларусі поўнаму зводу Бібліі. На той час то была рэч геапалітычнай важнасці.	
Піша Мікола Нікалаеў	
«Пісаў калгасынік».	22
Пра што пісалі беларусы ў раённыя газэты ў 1939 г.	
Піша Віктар Лютынскі	
Гісторыя з Лукашэнкам на вокладцы.	24
Рэцэнзія Паўла Вусава на «Палітычную гісторыю незалежнай Беларусі»	
Памяць вялікага землятрусу	26

КАЛІ Б...

...усе ягоныя прамовы
вывучалі ў навучальных
установах.

— Пятрова, паглядзі ў шпору: зь імем каго звязана на ўсё толькі дрэнна...

А ТЫ ПАДПІШЫСЯ!

Каб рэгулярна атрымліваць «Нашу Ніву»,
проста падпішыце дамову. Дэталі — старонка 17.

ФАТАФАКТ

У Менску на сымеццевых кантэйнэрах
таямніча зявіліся надпісы тарашкевіцай.

«НН» СТО ГАДОЎ З ВАМИ

М.Гальшаны Ашмянскага у. Ад рускага на-
сяленія ад чатырох воласцей выбраны гальшанскі
поп, прадсядацель з Саюзу рускага народу і яшчэ
адзін такі самы мужык. Адным словам, папісаліся
мужыкі! Ад нярусікіх мужыкоў выбрали добра, усе
як адзін падалі галасы за Пятра Савіцкага, левы,
стаіць за свабоду, і Ігната Прыгодзкага, таксама
добра беларуса.

Ф.
«НН». №30. 1907

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

КВАТЭРЫ

Тэрмінова прадаецца 2-пакаёўка ў Дзяржынску. 4-ы паверх цаглянага 5-павярховіка (1995 г.п.), площа 47 кв.м. 27 — жылой, кухня 7,6 м. Зашклёны гаубец, лічыльнік, падвал. Блізка чатыры крамы, школа, прыпінак. Даўгачысадок у дверы ля пад'езду. Прыгожы краявід з вакін, недалёка возера Дзягільна. За 50.500. Т.: 701-62-70, 33-810-53, (017)205-77-48.

Беларуская моладзь з таварыствам «Этна» здыме двух-цих трох пакаёўку ў старым доме (да 1960 г.) у Менску. Шкодных звычак ня маєм. Т.: 029-704-00-18 (Раман)

ШУКАЮ ПРАЦУ

Хлопец 18 год, студэнт-завочнік, шукае ста-
лую працу. Т.: 572-28-38. Аліксей

ВІТАНЬНІ

9 жніўня знакамітаму гісторыку і журналісту Янку Запрудніку сплюніўся 8 год. Вінчум!

8 жніўня а. Аліксандру Надсану сплюніўся 81 год. Мочнага здароўя і творчага плёну, вам Ойча! Сто год! Здароўя, аптымізму, творчага плёну, ды ажыццяўлення новых праектаў. Жыве Беларусь!

СПАЧУВАНЬНІ

Шчырыя спачуваньні Валеру Булгакаву і ягонаму роду ў суязні з трагічнай съмерцю ягонага дзядзькі Вінцэнта Шашкевіча. Хай будзе яму імянекая змямля пухам. Сібры

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:

З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч,
У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Настя Бакшанская

шэф-рэдактар Андрэй Дынько

галоўныя рэдактары Андрэй Скурко

мастакі рэдактары Сяргей Харэўскі

заснавальнік Місцавы фонд выданья газеты «Наша Ніва»

выдавец Прыватнае прадпрыемства «Суродзічы»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:

220050, Менск, а/c 537

Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,

8-029-707-73-29.

E-mail: nn@nn.by

On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абязяўковая. 12 палос форматам

A2, 6 друк. арк. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр.

Ф. Скарыны, 79. Рэдакцыя не нікес адказнасць за змест раклічных абелестак.

Кошт свабодны. Гаварыць на арэстратыўнага выданьня №581

ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармаціі Рэспублікі Беларусь.

Юрыйдичны адрас: 220101, г. Менск, пр. Ракасоўскага, 102-71. Р/р

3012206280014 у МГД ААТ «Белінвестбанку», Менск, код 764.

Наклад 2239. Газета выдаецца 48 разоў на год.

Нумар падпісаны ў друк 23.00 15.08.2007.

Замова № 4445. Рэдакцыйны адрас: Ракасоўскага, 102-71.